

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Nestandardní syntaktické jevy v jazyce internetových médií
Non-standard syntactic phenomena in the language of internet media

Barbora Marešová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Milada Hirschová, DSc.

Studijní program: Specializace v pedagogice (B7507)

Studijní obor: B Čj-Nj

2019

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Nestandardní syntaktické jevy v jazyce internetových médií* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 18. 4. 2019

.....

Barbora Marešová

Ráda bych tímto vyjádřila velké poděkování doc. PhDr. Miladě Hirschové, DSc. za užitečné rady a ochotu pomoci. V neposlední řadě také děkuji za trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá jazykem internetových médií, analýzou a popisem nestandardních syntaktických jevů, na které můžeme na internetu narazit. V první části charakterizují internetová média, jejich jazyk a vývoj. Následně postupují k definicím jednotlivých jevů, s nimiž pracují. V části praktické se tedy zabývám analýzou a popisem nemalé škály nestandardních jevů, které jsou z velké většiny demonstrovány na titulcích. Kromě popisu chyb a nejasností se v některých případech pokouším i o přeformulování, které by mohlo vést k přehlednější a gramaticky správné formě.

KLÍČOVÁ SLOVA

internet, média, syntax, chyby, nestandardní jevy, titulek

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with language of internet media, focusing on analysis and characterization of nonstandard syntactic phenomena occurring on the internet. The introductory part describes internet media, their language and development. Subsequently, I move to definitions of individual phenomena. In the following, I analyse and describe large numbers of nonstandard phenomena, which can be found mostly in headlines. In addition to description of problems and ambiguities I have tried to rephrase the problematic or unclear parts and present them in a more lucid form.

KEYWORDS

Internet, media, syntax, failures, nonstandard phenomena, headline

1	Obsah	
2	Úvod	8
3	Teoretická východiska	9
3.1	Psaná mediální komunikace a její rozdělení	9
3.1.1	Normy mediálních textů	10
3.1.2	Charakteristika stylu	10
3.1.3	Výrazové prostředky	11
3.1.4	Porovnání textu ze seriózního a bulvárního tisku	12
3.1.5	Budoucí vývoj mediálních textů	12
3.2	Média na internetu	13
3.3	Titulek	14
3.4	Jevy způsobující nejednoznačnost vyjádření	14
4	Rozbory získaných příkladů	16
4.1	Kondenzace	16
4.2	Falešné větné dvojice	19
4.3	Falešné větné dvojice z Facebooku	23
4.4	Nejasnosti v místním určení	24
4.5	Nejasnosti v odkazování a anafory bránící srozumitelnosti	25
4.6	Pragmatické presupozice a kontext	30
4.7	Nerozlišení větných členů	34
4.8	Konverzacionalizace a kolokvializace	36
4.9	Nejasnosti ve slovosledu	39
4.10	Nejasnosti ve větosledu	42
4.11	Nejednoznačnost spjatá s elipsou	43
4.12	Pleonasmus	47

4.13	Kontaminace.....	48
4.14	Anakolut.....	48
4.15	Zeugma.....	49
4.16	Repetice.....	50
4.17	Nesmyslná vyjádření.....	50
5	Závěr.....	52
6	Seznam použitých informačních zdrojů.....	54
7	Bibliografie:.....	56

2 Úvod

Práce se zabývá nestandardními syntaktickými jevy, na které můžeme nezdávka narazit v jazyce internetových médií. Zaměřuji se pouze na média psaná, tedy na texty, jež vnímáme vizuálně. Od původního, širšího zaměření, jímž bylo srovnávání internetových a tzv. printových médií, jsem téma práce specifikovala pouze na jevy objevující se především v titulcích článků na internetu. Důvodem byl jednak nemalý rozsah materiálu, který srovnávání většího počtu periodik přinášelo, jednak (významněji) skutečnost zjištěná při pozorování excerpce, tedy to, že úloha titulku zjevně nabývá na stále větší důležitosti. (K funkci titulku a jejím proměnám viz níže 3.3) Titulky se v současnosti pro čtenáře stávají téměř hlavním zdrojem informace, proto jejich ztvárnění přitahuje pozornost, a to nejen čtenářů, ale i odborníků zabývajících se jazykem publicistiky, resp. proměnami fungování češtiny ve veřejném prostoru. Nestandardní jevy v titulcích jsou ze známého důvodu nutně nápadnější a vlivnější než podobné jevy uvnitř vlastního textu.

Za cíl své práce jsem tedy zvolila mapování, popisování a třídění jevů, které by mohly mít potenciální dopad na čtenáře. V určitých případech jsem se snažila vytvořit reformulace, jež by dle mých získaných znalostí mohly funkčně vyhovovat lépe. Těmito rozbory se zabývám v kapitolách 4.1 - 4.17.

Poznatky, jichž jsem při zpracování práce nabyla, prohloubily mé znalosti syntaktické teorie a schopnosti její aplikace na analýzu konkrétních textů; také přinesly informace o fungování jazyka médií, které mohu dále uplatnit, např. v mediální výchově.

Zároveň považuji za nutné zmínit, že všechny formulace ponechávám v původní podobě, tedy i s viditelnými chybami. Neméně důležité je také zdůraznění skutečnosti, že vzhledem k proměnlivosti internetu nemohu zaručit stálou platnost všech uváděných odkazů. V mé práci se tedy vyskytují i případy, kdy si nestandardního vyjádření všiml sám autor článku a nezdařilou formulaci změnil, což u některých odkazů poznamenávám. Ostatní odkazy jsou platné k 16. 4. 2019.

3 Teoretická východiska

3.1 Psaná mediální komunikace a její rozdělení

O psané mediální komunikaci pojednává velmi výstižně Petr Mareš ve své autorské kapitole v publikaci *Stylistika mluvené a psané češtiny*.

Média patří v dnešní době k jedné z nejrůznorodějších sfér mezilidské komunikace. Základem fungování mediální komunikace je šíření informací nejen o aktuálních událostech, ale i o jiných záležitostech, o nichž by veřejnost měla být informována (resp. se zájem o takovou informaci předpokládá). Jeden z nejhojněji používaných útvarů zpravodajského žánru, totiž zpráva, by se měl zabývat podstatou události, z níž lze vydedukovat poznávací funkci nejen zprávy, ale i mediálního textu. V některých případech může být hlavní záměr, tedy záměr autora o něčem informovat, zastíněn. Autor předkládanými argumenty přesvědčuje čtenáře, aby připustil správnost zmiňovaných názorů. V takovém případě mluvíme o funkci persvazivní.

Je důležité zmínit, že mediální texty se zabývají tématy různorodými. Tato témata mají být důležitá a informace, jíž recipient po přečtení získá, by pro něj měla vykazovat kromě užitečnosti i atraktivnost. I proto se každé médium tematicky zaměřuje na specifickou část recipientů, jejichž preference a zájmy musí být brány v potaz.

„Pro současná masová média je zkrátka příznačné zcela samozřejmé řetězení nesourodých obsahů, zcela samozřejmé míšení veřejného a neveřejného a informativního a zábavního.“ (Mareš, 2016, s. 261)

I když se hranice mezi tématy veřejného zájmu a oblastí spíše soukromou stále mění, definujeme média tzv. seriózní a tzv. bulvární. Záměrem médií bulvárních je předkládat čtenáři témata z oblasti privátní, tím je tedy přinášet do veřejného prostoru. Nová informace je v takovém textu zosobňována a ve čtenáři má vyvolat určitý dojem spjatosti s jednotlivcem, o němž se v textu pojednává. V neposlední řadě je cílem textů, nejen však bulvárních, pobavení čtenáře a vyvolání emocionálního prožitku.

Co mají všechna média společného, to je soustředění se na novost předkládaných informací. Nezbytné je tedy reagovat na aktuální dění. V dnešním světě webového zpravodajství se tak požadavek na co největší míru novosti stále zvyšuje. Internetová média

o událostech často informují v době, kdy ještě probíhají. Následně je pak zpráva dopravena a jsou z ní smazávána mylná tvrzení. To vše vyúsťuje ve skutečnost, že finální sdělení nejsou v jednotlivých médiích příliš diferencována.

(Mareš, 2016, s. 255-263)

3.1.1 Normy mediálních textů

Důležitou roli hrají v mediálním textu etické požadavky, na jejichž dodržování by se mělo dbát už jen z toho důvodu, že mediální komunikace je určena pro širokou veřejnost. Často však dochází k narušování, jež způsobuje posun hranic těchto etických postulatů.

Jednotlivé mediální žánry fungují na základě ustálených modelů, které vyhovují jak produkci, tak recepci komunikace. Autorovi článku je tak usnadněna tvorba textu, čímž dosahuje co největší aktuálnosti, a recipient text chápe dle již připravených mentálních modelů.

Další z předepsaných norem jsou interní předpisy jednotlivých mediálních domů či organizací, jež se stávají důležitým faktorem při vzniku a úpravě nového textu.

(Mareš, 2016, s. 264-265)

3.1.2 Charakteristika stylu

Není jednoduché určit, která funkce textu je v psané mediální komunikaci primární. Navzájem si konkurují funkce referenční a konativní. Funkce konativní staví do popředí persvazivní působení a získání čtenářova zájmu. Autoři textů však usilují o určitou harmonii těchto funkcí a záměrná nevyrovnanost se stává nežádoucí. Kromě funkce poetické se projevuje i funkce emotivní. Pro navázání kontaktu se čtenářem vystupuje funkce fatická a v neposlední řadě nelze nezmínit i funkci metajazykovou.

Za podstatnou skutečnost se považuje veřejný ráz, s nímž souvisí snadná dostupnost sdělení.

Specifickou vlastností mediální komunikace je také absence přímého kontaktu mezi komunikanty, z níž jasně vyplývá rozdělení rolí v komunikaci. V dnešní době tuto okolnost částečně narušují zpětné vazby, jež mají podobu e-mailů, telefonátů, dotazů na Facebooku apod. Dochází tak k posílení role recipientů.

Psané texty jsme s to jasně označit za připravené. Nastávají však okamžiky, kdy se k připravenosti staví do opozice požadavek na co největší aktuálnost a rychlé zpracování informace. Takové urychlování si bere za následek často nedostatečnou propracovanost a neúplnou promyšlenost textu. Jedním z důsledků jsou například četná opakování jednoho slova. (Mareš, 2016, s. 269)

3.1.3 Výrazové prostředky

„Tradiční přístup české stylistiky k mediálním (resp. publicistickým) textům je spojen zvláště s uplatněním pojmů-termínů automatizace a aktualizace. Styl těchto textů je chápán jako výsledek napětí mezi dvěma protichůdnými tendencemi.“ (Mareš, 2016, s. 269)

Za prostředky automatizované považujeme ustálené modely, jež se stávají jakousi předlohou, do níž lze dosadit potřebné informace. Prostředků aktualizovaných autor používá zpravidla se záměrem neočekávanosti a ostentativnosti. Zatímco pro texty, jež se zaměřují na přehledné předání nové zprávy, je příznačná spíše automatizace a tzv. modelovost textové výstavby, texty psané s persvazivním záměrem nesou znaky aktualizace. Recipienti si takových prostředků všimají na pozadí celkového vyjádření. Za prostředky aktualizace považujeme například nespisovné výrazy, nevšední slovní spojení či časté řečnické otázky, na něž se v textu dostává odpovědi. U mnohých prostředků roste frekvence jejich výskytu natolik, že se začne vytrácet jejich nápadnost, dochází tedy k jakémusi stírání hranic mezi různými podobami mediálních textů. Může se však mluvit o používání výrazů, jež jsou v určité době považovány za módní a vyskytují se v textech v hojné míře.

Za jednu z významných vlastností mediálního textu považujeme hojnost obrazných pojmenování. Tato pojmenování se vyskytují nejen v ustálených formách, ale i ve formách nových a nápadných. Metaforiku (konkrétně konvenční) nalézáme i v textech s vážnými tématy, jimiž jsou kupříkladu ekonomika či zdravotnictví. Obrazná pojmenování, která čtenář vnímá s větším údivem, mají četné zastoupení napříč různými mediálními texty, zdaleka se tedy nevyskytují pouze v bulvárních plátcích.

Často se setkáváme s formulacemi, jež mají za úkol upoutávat pozornost a překvapovat svou jedinečností a hravostí. Důvodem takové jazykové exhibice se často stává promyšlené udržování čtenářovy pozornosti. Hojně využívána jsou přirovnání, jež

staví do příměru dvě zdánlivě neslučitelné skutečnosti, jindy autor vytváří kreativní neologismy nesoucí obvykle ironický podtext.

Znakem mediálních textů je také zmiňování pronesených výroků. Ty lze v plném znění citovat či stručně shrnout jejich obsah. V mediálních textech tedy nalézáme jak přímou a nepřímou řeč, tak shrnující odstavce popisující konkrétní tvrzení. Prostřednictvím částic *podle* či *prý* je prohlášení vztaženo na konkrétní osobu či organizaci, čímž dává autor článku najevo svůj odstup. (Mareš, 2016, s. 269-277)

3.1.4 Porovnání textu ze seriózního a bulvárního tisku

Pro bulvární média je příznačná akčnost, důraz na konflikt a rozepří. Hojně se v nich užívá zvolacích a tázacích vět či hodnotících výrazů. Kromě slangu v bulváru často narazíme i na výrazy tíhnoucí k vulgaritě, která umocňuje vyjádření disharmonie. (Odaloš, 2008, s. 225-227)

V tisku seriózním se autor nejprve zaměřuje na důležitá fakta, aniž by používal hodnotící výrazy nebo expresivní vyjádření.

Typickým příkladem bulvární zprávy je článek o známých osobnostech, v němž se o dané osobnosti pojednává jako o někom výjimečném, avšak zároveň jako o někom, s kým se recipient může snadno sžít. Titulky jsou psány se snahou vzbudit čtenářův zájem tím, že naznačují tragické vyvrcholení naznačené příhody. Slovní zásoba bulvárních článků nenabývá na velké rozsáhlosti, slova se často opakují a užívají se výrazy běžné komunikace (*dělá psí kusy*). Ve člancích o „celebritách“ se často uveřejňuje jejich věk prostřednictvím číselného údaje v závorce. I když údaj o věku osoby často věcně se článkem nikterak nesouvisí, čtenáři umožní si vytvořit detailnější představu o konkrétním člověku, což jen přidává na čtenářově důvěře ke konkrétnímu médiu.

(Mareš, 2016, s. 278-282)

3.1.5 Budoucí vývoj mediálních textů

Znakem mediálních textů je značná proměnlivost související s aktuálními trendy a změnami ve společnosti. Můžeme však predikovat, že některé vlastnosti budou texty postupovat i nadále. Postupně dochází k posílení role recipientů. Prostřednictvím komentářů se jim naskytuje možnost se k tématům vyjádřit, čímž do jisté míry už předem

ovlivňují produkci textu. Může se také prohlubovat upřednostňování rychlosti před jazykovou propracovaností článků. Všimát si můžeme též stagnace textu, nad nímž dominují typografické prostředky, jako například zvýraznění titulků, rozrůznění barev apod. Stále více také posiluje svou roli mluva primárně uplatňovaná v běžné mluvené komunikaci, čímž dochází k úpadku příznakovosti mediálního textu. (Mareš, 2016, s. 294)

3.2 Média na internetu

Vlastnosti webových médií rozebírá v publikaci Zpravodajství v médiích Miloš Čermák.

Internet se stal pro novináře nejprve pouze možností, jak vyhledávat informace. Pracovat na pozici webového novináře se nepovažovalo za přílišný úspěch. V polovině 90. let 20. století se začaly rozšiřovat webové verze světoznámých deníků New York Times či The Guardian.

Na počátku docházelo k přesnému přepisu textů z novin. S postupem času se však začal obsah určený pro publikaci na webu upravovat. Průzkumy odhalily, že internetový zpravodajský text si čtenář přečte pouze z 20 až 30 procent. Pro lepší přijatelnost se tak začala zvýrazňovat klíčová slova a došlo ke zkracování vět i odstavců, což vedlo k celkovému zkrácení obsahu.

S rozvojem internetu se začal budovat i fenomén tzv. blogů, s nimiž získal možnost publikovat téměř kdokoliv. Na takových stránkách většinou nenalezneme zpravodajství v klasické podobě, i když existují případy zpravodajských portálů ve formě blogu. Z důvodu častého výskytu neověřených informací, které mnohdy působí velice zaujatě, se blogům dostává časté kritiky.

Na počátku tohoto desetiletí začala dospívat první generace, pro kterou byl internet přirozenou součástí života. Američtí sociologové tuto generaci označují jako „millenials“. Jelikož „millenials“ jsou generací upřednostňující rychlé formy sdělování, trendem se pro ně stala „rychlejší“ sociální média, jedním z nich je například Facebook.

(Čermák, 2011, s. 52-69)

3.3 Titulek

O titulku se pojednává taktéž v publikaci *Zpravodajství v médiích*, autorkou je Ludmila Trunečková (2011).

Pro komplexní charakteristiku titulku v mediálním textu je důležité i zarámování této složky v teorii textu a vliv obecných stylových charakteristik uplatňujících se v této oblasti.

Za primární úkol titulků považujeme především to, že od sebe graficky rozdělují články, čímž pomáhají čtenáři se na stránce lépe orientovat. Zvoleným stylem prezentování, tedy tučností, velikostí písma apod., napovídají čtenáři, jaké důležitosti se zmiňované informaci dostává. V neposlední řadě titulek zařazuje článek do žánru či tematického okruhu. Funkce titulku jsou kromě informačních i orientační a estetické.

„V online zpravodajství je důležité i to, že o získání čtenářů nerozhoduje tolik zpravodajský brand (zda je článek v novinách XY), nýbrž samotný konkrétní článek. Mnohem větší roli proto hraje titulek.“ (Osvaldová, 2011, s.112)

V dobách dřívějších byla od titulku vyžadována především stručnost. Užívání dlouhých vyjádření by žádalo větší množství místa, což by zvyšovalo finanční i časové náklady. Dnes se stal titulek jedním z hlavních faktorů pro přečtení článku. Pokud je titulek formulován neatraktivním způsobem, čtenáře nebude lákat si článek přečíst. Formulace titulku musí být taková, aby čtenáři srozumitelně demonstrovala sdělení a zároveň mu umožnila se v celkové nabídce snadno orientovat. Autor titulku by měl být schopný tuto informaci sumarizovat natolik dobře, že bude titulek vystupovat jako samostatná ucelená informace, která by ani nepotřebovala další doplnění.

(Trunečková, 2011, s. 29-35)

3.4 Jevy způsobující nejednoznačnost vyjádření

Jevy, na které se moje práce zaměřuje, jsou zpravidla i pro laického čtenáře nějakým způsobem nápadné, neboť vybočují ze zavedené (a čtenářem tedy očekávané) podoby vyjadřování. Ve školské výuce se většina z nich zařazuje k tzv. odchylkám od větné stavby nebo se přímo označují jako chyby. Některé formulace, s nimiž jsem se během shromažďování materiálu setkala, nelze označit za chybné v pravém slova smyslu, jsou však méně obvyklé a z hlediska porozumění textu nejednoznačné či zavádějící. Komplexně

se problematickými jevy v současné češtině zabývá publikace autorů P. Sgalla a J. Panevové *Jak psát a nepsat česky*, z níž vycházím např. v kapitolách o kondenzaci (4.1) či o nejasnostech anaforického aparátu (4.5). Odchylky od pravidelné větné stavby uvádějí všechny novější české syntaxe; odkazy na ně uvádím v následujících oddílech. Na často citované publikace, jimž zde jsou hlavně *Mluvnice češtiny 3* (1987) a *Příruční mluvnice češtiny* (1995), odkazuji dále jako M3 a PM.

Hlavní hledisko, z něhož jsem při analýze a popisu získaného materiálu vycházela, bylo však zaměřeno na konstrukce vybočující ze syntaxe standardní češtiny. Ve shromážděných příkladech se vyskytly následující jevy: dvojnásobná spojení, nejasnosti anaforického aparátu, nejasnosti v rozlišení větných členů, nevhodně zvolený slovosled a větosled, nepřehlednost způsobená kondenzací. Objevily se též konstrukce, které nebylo možné zařadit k některé konkrétní chybě, přesto šlo o titulky určitým způsobem neadekvátní (především ve vztahu k obsahu textu článku), popř. až zavádějící.

4 Rozbory získaných příkladů

4.1 Kondenzace

Zhuštěného, tedy kondenzovaného vyjádření dosáhneme kondenzací většinou vedlejší věty, z níž vzápětí vznikne větný člen – kondenzát. Protože věty jsou zhušťovány nominálními prostředky, jedná se tedy o proces nominalizace – nahrazení slovesa ve finitním tvaru skupinou slov, z nichž jedno je odvozeno právě od nahrazovaného slovesa. Dalším způsobem, jak větu kondenzovat, je použití transgresivu či infinitivu. (Např.: *Ležel na zemi, aniž se hýbal. // nehýbaje se.*) Kondenzace transgresivem s sebou nese příznak knižnosti, zatímco užití infinitivu se jeví jako neutrální.

Jelikož kondenzovaný výraz konkuruje vyjádření nekondenzovanému, vztah mezi jednotlivými prvky můžeme označit jako výrazovou konkurenci. Díky tomuto procesu se otvírají možnosti pro navázání dalších větných vztahů, které by jinak musely být realizovány jiným způsobem. (<https://www.czechency.org/slovník/KONDENZACE>)

Užívat kondenzovaných vyjádření by se mělo ve vhodné míře. I přesto, že v odborných textech může být užitečná, přílišné užití způsobuje vznik přetížených a složitých vět, které v textu vadí. Jedním z důsledků kondenzace je například hromadění genitivních atributů, jež nepovažujeme za stylisticky ideální. (Sgall, Panevová, 2014, s. 123-130)

(4.1 a) www.ceskatelevize.cz, 13. 2. 2019

Rektoři podpořili Univerzitu Karlovu ve sporu s prezidentem o jmenování profesorů

<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2734397-rektori-podporili-univerzitu-karlovu-ve-sporu-s-prezidentem-o-jmenovani-profesoru>

Titulek nelze označit za jednoznačně nevhodný, došlo však k tomu, že při kondenzaci byly zhuštěny dvě sémanticky vyrozumívané („předcházející“) věty. V jedné z nich je substantivum *spor* objektem (*UK vede spor s prezidentem*), ve druhé subjektem (*spor se týká jmenování profesorů*). Ve vzniklé nominalizované skupině se hromadí neshodné přívlastky u substantiva *spor* jako rovnocenné, což zamlžuje původní syntakticko-sémantické funkce subst. *spor*, a tedy přesnou interpretaci. Pokud bychom chtěli zůstat u kondenzované formulace, nabízí se pouze varianta ...*ve sporu o jmenování profesorů prezidentem* (tedy ve

sporu o to, jak nebo zda a za jakých okolností prezident má/musí jmenovat profesory navržené univerzitou). Reformulace ovšem umožňuje i interpretaci, kdy se spor týká toho, že prezident už určité profesory jmenoval. Formulace užitá na webu České televize je tedy přes přílišnou kondenzovanost patrně jediná možná.

(4.1 b) www.idnes.cz, 14. 2. 2019

Za špehování v domácnostech získal anticenu i robotický vysavač

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/anticena-big-brother-vysavac-robot-soukromi.A190213_175803_domaci_onkr

Gramaticky není titulek anomální, při zběžném čtení však není jasné, zda jde o ironii (nějaká osoba byla dehonestována udělením anticeny kvůli špehování, avšak zároveň odměněna věčnou cenou), nebo o personifikaci (vysavač byl dehonestován i odměněn). Pokud si ale článek přečteme, vyjde najevo, že skutečně jde o robotický vysavač, který byl naprogramován takovým způsobem, aby dokázal mapovat půdorysy budov a pořizovat snímky domácností, tedy v nich špehovat. Tomuto výrobku (ve skutečnosti samozřejmě jeho výrobcí) byla v anketě Big Brother Awards (nepovažujeme za nutné rozvádět zde literární aluzi, kterou je název ankety motivován) byla udělena cena, *robotický vysavač* je syntaktickým subjektem, jde tedy o personifikaci.

Pokud bychom chtěli kondenzovanou větu reprezentovanou substantivem slovesným (*špehování*) rozvést do větné podoby, mohl by titulek znít následovně: *Robotický vysavač získal anticenu, protože špehoval v domácnostech*. Pokud však zachováme slovosled dekondenzovaného vyjádření i v titulku, mohl by na čtenáře působit jednoznačněji. Titulek by tedy mohl být formulován takto: „*Robotický vysavač získal anticenu za špehování v domácnostech*.“ Změnilo by se však aktuální členění, protože v původní formulaci pisatel zjevně chtěl umístit *vysavač* do rematické pozice (viz také zdůrazňovací *i*, které implikuje, že anticena byla udělena i jiným).

(4.1 c) www.idnes.cz, 1. 12. 2018, již opraveno

Ve věku 94 let zemřel prezident USA z let 1989-1993 George Bush

https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/george-bush-stars-i-prezident-usa-zemrel.A181201_060851_zahranicni_remy

Titulek (4.1 c) působí zcela jednoznačně a čtenář by neměl mít problém s pochopením. Uvádím ho zde jako příklad, v němž je kondenzace poměrně nezbytná. Autor považoval za nutné zmínit formou nekogruentního atributu *z let 1989-1993*. Vzhledem k tomu, že hlavou státu byl v letech 2001-2009 i syn, který má stejné jméno, je zmínka o tomto časovém vymezení taktéž nutná. Pokud bychom titulek vyjádřili větně, měl by následující podobu: *Ve věku 94 let zemřel George Bush, prezident USA, který byl ve funkci v letech 1989-1993*. Sama však považují kondenzované vyjádření za vhodnější. Pokud bychom části adordinační skupiny rozdělili a *George Bush* vytýkali v antepozici, mohla by nominální fráze působit méně přetížene. Vyjádření by poté bylo takové: *Ve věku 94 let zemřel George Bush, prezident USA z let 1989-1993*.

(4.1 d) www.info.cz, 28. 4. 2018

Ministryně Němcová využívá státní byt. Platí poloviční nájem, než je obvyklé

<https://www.info.cz/praha/ministryne-nemcova-vyuziva-statni-byt-plati-polovicni-najem-nez-je-obvykle-29103.html>

V tomto případě nejde o nominalizaci ani o hromadění přívlastků, spíše o zkratkovitě vyjádření způsobující nepřesnost. Významu odpovídající úplná formulace *platí nájem, který je poloviční ve srovnání s nájmem, který je obvyklý / který se platí obvykle*, je ovšem pro titulek stěží použitelná.

(4.2 e) www.aktualne.cz, 31. 7. 2018

ČSSD se musí zachránit sama, vyhození Babiše Sobotkou z vlády bylo proti přání voličů, míní Šaradín

<https://video.aktualne.cz/dvtv/cssd-se-musi-zachranit-sama-vyhozeni-babise-sobotkou-z-vlady/r~94217efe94a311e89e91ac1f6b220ee8/>

Vysoce kondenzované vyjádření, kdy z věty *Sobotka vyhodil Babiše z vlády* vznikla nominalizovaná konstrukce složená z deverbativního substantiva, genitivu objektového, instrumentálu vyjadřujícího agens a přívlastku z původního adverbiale loci, může při zběžném čtení způsobit obtíže s porozuměním. Uvedení obou vlastních jmen je však pro informační hodnotu i atraktivnost titulku nutné, navíc není ze syntaktického hlediska pro češtinu jiná možnost, jelikož jednoznačnější kondenzovaná formulace není k dispozici. Na

důležitost výskytu obou jmen můžeme poukázat procesem, při němž nominální skupinu převedeme do věty: *Sobotka vyhodil Babiše z vlády*. Sloveso *vyhodil* vyžaduje jak pravé, tak levé valenční doplnění, subjekt *Sobotka* a objekt *Babiše* tím pádem nelze nezmínit. Pro informační úplnost musel autor přidat i adverbialní určení *z vlády*, čímž se vysvětluje nemožnost přeformulování titulku.

4.2 Falešné větné dvojice

Jestliže má být zachována větná soudržnost, vyžaduje věta přehlednou stavbu. Formulace by měla dosahovat takové přehlednosti, aby nedocházelo ke vzniku nežádoucí dvojznačnosti, nechtěnému opakování apod. Existují případy, kdy nevhodným rozmístěním členů vzniknou tzv. falešné větné dvojice. (Sgall, Panevová, 2014, s. 76)

Větný člen je v takové pozici, kdy je spojen se členem, k němuž syntakticky nepatří. Celá tato skutečnost pak ovlivňuje správnost interpretace.

(<https://www.czechency.org/slovník/NEPRAV%C3%81%20SKLADEBN%C3%8D%20DVOJICE>)

K dvojznačnosti může docházet nejen uvnitř věty, ale i souvětích. Častým případem je také nezopakování předložky u druhého členu parataktického spojení.

Nastane-li situace, v níž není autorovi umožněno se dvojznačnému spojení vyhnout, měl by být skutečný význam snadno rozpoznatelný z kontextu. (Sgall, Panevová, 2014, s. 77-79)

(4.2 a) www.ctidoma.cz, 21. 2. 2019

Do Makra přišlo maso z šarže se salmonelou z Polska. Distribuovalo se i do dalších pěti míst.

<https://www.ctidoma.cz/zpravodajstvi/2019-02-21-do-makra-prislo-maso-z-sarze-se-salmonelou-z-polska-distribovalo-se-i-do>

Z kontextu příkladu (4.2 a) a též z širšího mimojazykového kontextu zprávy samotné (dobová aféra probíraná ve všech médiích, s obrovským ohlasem mezi konzumenty) je zřejmé, že *z Polska* je adverbialním určením predikátu, tedy, že *z Polska* pochází maso, nikoli salmonela. Nabízí se možnost přesunout *z Polska* na začátek věty, čímž by vznikla

formulace: *Z Polska přišlo do Makra maso z šarže se salmonelou.* S velkou pravděpodobností však považoval autor titulku zmínění obchodního řetězce Makro za důležité a s jasným záměrem ho proto umístil na začátek věty. S takovým jednáním se ztotožňuji. Pro větší přehlednost bych však navrhovala změnit adverbialní určení na významově odpovídající přívlastek: *Do Makra přišlo polské maso z šarže se salmonelou.* Přesunutím adverbialního doplnění do atributu se vyhneme jakékoliv dvojznačnosti a význam zůstane nezměněn.

(4.2 b) www.w4t.cz, 30. 1. 2019

„Cukrovna Bot“ založený na IBM Watson Assistant technologii je schopný reagovat na mnoho praktických otázek týkajících se diabetu v češtině.

<https://www.w4t.cz/umela-inteligence-pomaha-ceskym-pacientum-s-cukrovkou-79371/>

Pokud jsme v předchozích případech byli schopni konstrukci interpretovat, z čehož bylo zřejmé, jaké uspořádání je gramatické, příklad (4.2 b) je pro čtenáře neprůhledný. Prvoplánově se adverbialní určení *v češtině* pojí k predikátu, ale kvůli bohatě rozvinutému objektu se spojitost mezi *reagovat* a *v češtině* vytrácí. Slovosled by proto měl být spíše následující: *„Cukrovna Bot“ založený na IBM Watson Assistant technologii je schopný reagovat v češtině na mnoho praktických otázek týkajících se diabetu.* Dalším nestandardním rysem je v tomto titulku postavení neohýbaného substantiva (cukrovka, assistant) v pozici před jménem, tedy ve funkci atributu. Z formulace můžeme usoudit, že se jedná o mechanický překlad z angličtiny. (I přesto, že se takovéto užití podstatných jmen zejména v profesionálním slangu v současné češtině šíří, např. *hledáme uchazeče na pozici Accountant Manager*, nelze jej akceptovat jako běžné.)

(4.2 c) www.idnes.cz, 4. 8. 2018

Češi po smrtícím útoku žraloka domů nechtějí.

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/zralok-usmrtil-muze-v-egypte.A180804_141240_domaci_nub

Slovosled v příkladu (4.2 c) nás nutí si myslet, že *po smrtícím útoku žraloka* je atributem subjektu *Češi*. Takové spojení by však bylo sémanticky nesmyslné. Adekvátní by

bylo umístění v úvodu titulku, kdy by již bylo zřejmé, že jde o časové určení kondenzující samostatnou větu: *Ani po smrtícím útoku žraloka domů Češi nechtějí.*

(4.2 d) www.blesk.cz, 18. 6. 2018

Noční střelba v Riegrových sadech: Muži bojovali o lásku ženy s plynovou pistolí

<https://www.blesk.cz/clanek/regiony-praha-praha-krimi/549140/nocni-strelba-v-riegrovych-sadech-muzi-bojovali-o-lasku-zeny-s-plynovou-pistoli.html>

U příkladu (4.2 d) dochází k podobné situaci. Syntaktická konstrukce je analogická např. větě *Bojovali o lásku ženy s nepřízní osudu.* To, že adverbialní určení průvodních okolností *s plynovou pistolí* je umístěno bezprostředně po substantivu, je matoucí, matoucí je rovněž spojení *bojovali s pistolí*. Protože *s plynovou pistolí* není nekonguentním atributem subst. *žena* a protože ani muži nebojovali s plynovou pistolí, nýbrž jeden s druhým za použití pistole, bylo by vhodné titulek přeformulovat: *Noční střelba v Riegrových sadech: Muži používající plynovou pistolí bojovali o lásku ženy.*

(4.2 e) www.respekt.cz, 6. 1. 2019

„Kancelář Vratislav Mynář na první schůzce naznačil, jaké rozhodnutí by se panu prezidentovi ve věci služebního zákona líbilo,“ potvrdil Respektu Šimíček.

<https://www.respekt.cz/politika/mynar-se-pokusil-ovlivnit-vysoce-postavene-soudce>

Příklad (4.2 e) demonstruje situaci, která vyvolává dojem, že se atributivní fráze *ve věci služebního zákona* pojí k dativnímu objektu *prezidentovi*. Protože atributivní fráze je připojena subjektu *prezidentovi*, jasnější by byla bezprostřední návaznost na slovo řídící, tedy: *„Kancelář Vratislav Mynář na první schůzce naznačil, jaké rozhodnutí ve věci služebního zákona by se panu prezidentovi líbilo,“ potvrdil Respektu Šimíček.*

(4.2 f) www.lidovky.cz, 2. 2. 2019

Příznivci žlutých vest ve Francii opět demonstrovali. Dvanáctý protest věnovali zraněným z minulých týdnů.

https://www.lidovky.cz/svet/priznivci-zlutych-vest-ve-francii-opet-demonstrovaly-dvanacty-protest-venovali-zranenym-z-minulych.A190202_212956_In_zahranici_form

U příkladu (4.2 f) působí umístění adverbialního určení místa *ve Francii* tak, jako by mělo roli atributu podstatného jména *vesta*. Pokud toto adverbialní určení umístíme na samotný začátek titulku, neprůhledné vyjádření se vytratí. Titulek by mohl být formulován takto: *Ve Francii opět demonstrovali příznivci žlutých vest*. V druhé větě se taktéž nachází nekongruentní atribut, zde je však na místě, jelikož *z minulých týdnů* je výsledkem procesu kondenzace.

(4.2 g) www.seznamzpravy.cz, 4. 9. 2018

V Česku vznikly a vyrábí se nejlepší brýle pro virtuální realitu na světě

<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/v-cesku-vznikly-a-vyrabi-se-nejlepsi-bryle-pro-virtualni-realitu-na-svete-55091>

Spojení *na světě* může působit jako atribut předložkového pádu *pro realitu*, ve skutečnosti tomu tak není. Protože ovšem konstrukce *brýle pro virtuální realitu* představuje víceslovné pojmenování, které nelze rozložit, přichází jako reformulace v úvahu pouze náhrada adverbialního určení adjektivem nebo určením zřetele: *nejlepší světové brýle pro virtuální realitu/ světově nejlepší brýle pro virtuální realitu*.

(4.2 h) www.novinky.cz, 9. 2. 2019

„IKEA je zodpovědná za to, aby na všech jejích výrobcích byly správné a odpovídající motivy. Uznáváme, že v případě výrobku Björksta jsme selhali – litujeme toho a omlouváme se. Přijmeme nutná opatření a výrobek začneme stahovat z obchodů,“ citovala mluvčího firmy BBC.

<https://www.novinky.cz/koktejl/496876-ikea-vynechala-na-sve-mape-novy-zeland.html>

U příkladu (4.2 h) způsobuje nedbalá stylizace zdánlivé spojení subjektu *BBC* s atributem *firmy*. Vzhledem k tomu, že *BBC* je světoznámým médiem, o němž má většina čtenářů alespoň elementární povědomí, čtenář bude s velkou pravděpodobností schopen vyvodit z kontextu, jak byla formulace zamýšlena. Vhodnější by však bylo užití formulace: *citovala BBC mluvčího firmy*.

4.3 Falešné větné dvojice z Facebooku

Všechny doposud uváděné příklady jsem čerpala z internetových verzí periodik či jiných internetových zpravodajských portálů. Následující příklady, tedy příklady (4.3 a), (4.3 b) pocházejí z Facebooku. Jelikož Facebook není klasickým internetovým médiem, pro něž píšou profesionálové, je třeba na něm nalezené nestandardní jevy od jevů ostatních formálně oddělit. Příspěvky často postrádají interpunkční znaménka a obsahují mnoho chyb, jejichž důvodem ani zdaleka není pouze nejasná syntax.

Příspěvky (4.3 a), (4.3 b) byly napsány s jasným záměrem jednoznačně o věci informovat co možná nejúspornější formou, objevuje se zde však i zřejmá neznalost normy a zřetelná nedbalost pisatelů. Lze tedy usoudit, že faktor úspornosti ovlivňuje jak vyjadřování profesionálů, tak i laiků. V tomto spatřuji určitou podobnost s titulky článků z klasických médií, kde se kvůli co nejkratšímu vyjádření často objevuje informačně hutné vyjádření, z něhož nemusí být zřejmý zamýšlený význam.

(4.3 a) www.facebook.com, 16. 8. 2018, příspěvek byl již smazán

Rádi by jsme vám chtěli udělat radost a tak tady máme pro Vás soutěž o dva naše libovolné burgery s hovězím masem v naší bulce a samozřejmě s hranolkama.

U příkladu (4.3 a) činí potíže v pochopení velice dlouhá objektová fráze, z níž může vycházet, že v *naší bulce* je atribut *masem*. Kromě gramatické chyby a interpunkčních nedostatků je ve vyjádření i nepřehledně uspořádaný slovosled. Pokud bychom se snažili provést opravu všech chyb a vyjádření formulovat přehledněji, mohlo by znít například následovně: *Rádi bychom vám udělali radost, a tak tu pro vás máme soutěž o dva libovolné burgery s hovězím masem, to celé v naší bulce a s hranolkami*, tedy pokud budeme akceptovat hovorovou rodovou variantu *hranolka* (patrně podle *brambora*).

(4.3 b) www.facebook.com, 13. 5. 2018

Létat letadlem letadlem pro těhotné ženy je povoleno do 32. týdne, ale dle zkušeností po Vás většina leteckých společností bude chtít potvrzení jakmile to na Vás bude vidět, jelikož nedokáží individuálně poznat ve kterém týdnu těhotenství jste.

[https://www.facebook.com/zezivotavporodnici/?_xts__\[0\]=68.ARCJs-Whv6rZ2UV8R_Rb31oloTohyvxpcEiYXZpw62vhggZsdVKvlxKJt6Gc1SzUw11BEEb9fDJvAu9jMunaip2n](https://www.facebook.com/zezivotavporodnici/?_xts__[0]=68.ARCJs-Whv6rZ2UV8R_Rb31oloTohyvxpcEiYXZpw62vhggZsdVKvlxKJt6Gc1SzUw11BEEb9fDJvAu9jMunaip2n)

[7pggRgY-2koKuNltiYkAQ6GLAiHat0X5_MvgpweTQGDBq8gnP5nX-laXRDDNjd_dI6xoLUVvdHdyEpNGzRw_pdZ1GdTDcX6F9wGZQOCShsEk9DT2CFKvF_0B2B_cPWwsMM4Km7LqnnMUPLk1r7cBbHAn25QAo8JEBGn2Lpy6kN7bHW9Y_jdAyHBkVT206zsFIsk-dpqqGrL7TM-55NNJtAWYH0ScnX9VF8c1KzyJLSG-7ZxWpFt0Kjm_Fz3J1N9f](https://www.aktualne.cz/regiony/praha/pad-cloveka-do-kolejiste-prerusil-provoz-metra-na-lince-a/r~77d7877a68f211e892700cc47ab5f122/)

U (4.3 b) již nespátřujeme záměr co nejkratšího vyjádření. Vzniku spojení *letadlem pro těhotné ženy* by bylo vhodné zabránit, jelikož taková formulace je nepravou větnou dvojicí, která je ve větě nežádoucí. *Pro těhotné ženy* zde zcela ostentativně vystupuje jako nekongruentní atribut *letadlem*. Za ne zcela vhodně zvolené, i když běžné, považuji i spojení slov *létat letadlem* (tradičně tzv. vnitřní předmět), jež je fakticky pleonasmem. Pro odstranění všech nejasností bych větu začala následovně: *Cestovat letadlem je těhotným ženám povoleno do 32. týdne...* (Interpunkční neoddělení vztažných vět zde nekomentuji.)

4.4 Nejasnosti v místním určení

Samostatně uvádím případy spojené s dvojitým pojmenováním určení místa. Jedná se o titulky, v nichž jedno adverbiale loci může specifikovat druhé jako přívlastek, lze je však považovat i za zmnožené vyjádření místního určení (srov. M3, 1987, s. 433). Formulace (4.4 a), (4.4 b), (4.4 c) nemohu označit za zcela nevhodné. Přesto bych však uvažovala nad drobnou úpravou.

(4.4 a) [www.aktualne.cz](https://www.aktualne.cz/regiony/praha/pad-cloveka-do-kolejiste-prerusil-provoz-metra-na-lince-a/r~77d7877a68f211e892700cc47ab5f122/), 5. 6. 2018

Člověk zahynul pod metrem ve Strašnicích, nejela část linky A

<https://zpravy.aktualne.cz/regiony/praha/pad-cloveka-do-kolejiste-prerusil-provoz-metra-na-lince-a/r~77d7877a68f211e892700cc47ab5f122/>

(4.4 b) [www.novinky.cz](https://www.novinky.cz/krimi/496024-pes-uvizl-v-nore-na-plzensku-zachranu-vystekal-jeho-zvireci-kamarad.html), 30.1.2019

Pes uvízl v noře na Plzeňsku, záchranu vyštěkal jeho zvířecí kamarád

<https://www.novinky.cz/krimi/496024-pes-uvizl-v-nore-na-plzensku-zachranu-vystekal-jeho-zvireci-kamarad.html>

(4.4 c) [www.novinky.cz](https://www.novinky.cz/krimi/494897-jeden-migrant-za-druhym-vyskakali-za-jizdy-z-kamionu-na-prazskem-okruhu.html), 18. 1. 2019

Jeden migrant za druhým vyskakali za jízdy z kamionu na Pražském okruhu

<https://www.novinky.cz/krimi/494897-jeden-migrant-za-druhym-vyskakali-za-jizdy-z-kamionu-na-prazskem-okruhu.html>

Ve všech třech případech se opět nabízí jako řešení nenásilná změna slovosledu, kdy pojmenování místa postavíme na začátek titulku. Pro (4.4 a) by tím pádem bylo vhodné použít: *Ve Strašnicích zahynul člověk pod metrem, nejela část linky A*, pro (4.4 b): *Na Plzeňsku uvízl pes v noře, záchranu vyštěkal jeho zvířecí kamarád* a pro (4.4 c): *Na Pražském okruhu vyskáká z kamionu za jízdy jeden migrant za druhým*. Zatímco u příkladu (4.4 a) můžeme označit spojení *pod metrem ve Strašnicích* za zmnožené adverbialní určení, v případech (4.4 b) a (4.4 c) jsou tyto formulace sémanticky zavádějící a po obměně slovosledu by bylo lépe patrné, jakým způsobem má čtenář titulek interpretovat.

(4.4 d) www.novinky.cz, 19. 1. 2019

Syřan odsouzený za násilí na hranicích, byl propuštěn a bude deportovaný

<https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/494968-syran-odsouzeny-za-nasili-na-hranicich-byl-propusten-a-bude-deportovany.html>

Podobné hromadění příslovečných určení nastává u (4.4 d). V tomto případě se samozřejmě nejedná o dvě adverbialia loci postavené za sebe. Můžeme ale pozorovat určitou spojitost mezi *za násilí* a *na hranicích*. Vycházíme-li ze sémantiky, je možné považovat takové vyjádření za záměrně ostentativní. S jistotou byl totiž Syřan odsouzen za násilí, jež spáchal na hranicích. Pozornost si zaslouží také deverbální adjektivum *deportovaný*. Jelikož mu předchází pasivní participium *propuštěn*, bylo by vhodné namísto *deportovaný* uvést analogický tvar *deportován*.

4.5 Nejasnosti v odkazování a anafory bránící srozumitelnosti

Odkazováním míníme navázání vztahu mezi dvěma jazykovými prostředky, které se vyskytují v rámci jednoho textu. Odkazovat můžeme také k mimojazykové realitě, k prvkům komunikační situace nebo textu jinému.

(<https://www.czechency.org/slovník/ODKAZOV%C3%81N%C3%8D>)

Odkazování se spolu s opakováním zaslouhuje o koherenci textu. V případě odkazování mezi větami můžeme slovo buď zopakovat, nebo ho nahradit zástupným výrazem. Tím mohou být zájmena, zájmenná příslovce či zobecňující substantiva jako *člověk, fakt, takový* apod.

Jestliže pronomen odkazuje na plnovýznamový výraz, jenž mu předchází nebo odkazuje k předchozí výpovědi, jedná se o navazování formou anafory. Vezmeme-li v potaz aktuální členění výpovědi, jsou takové odkazovací výrazy standardně v roli tématu. Můžeme též zmínit, že jsou do kontextu zapojeny. V situaci, kdy se zájmeno (nebo zejména tzv. nevyjádřený podmět) vyskytuje ve větě dříve než antecedent, mluvíme o kataforickém odkazování, na které v textech nenarážíme tak často, jako tomu bylo u předchozího typu. (PM, 1995, s. 684, 685)

Anaforický aparát se dostává do úzké souvislosti s aktuálním členěním věty, na jehož základě rozlišujeme základní typy tematických posloupností. Prvním je *návazná tematizace*, pro níž je typický přenos rématu první věty do tématu věty následující. Druhý z typů je *průběžné téma*. V tomto případě existuje pro několik po sobě jdoucích vět pouze jedno téma. Za poměrně obvyklou modifikaci tematické posloupnosti považujeme přítomnost tzv. *hypertématu*, při němž se krok za krokem pojednává o vlastnostech či aspektech jednoho společného prvku. Často se této modifikace užívá v životopisných textech.

„Čtenář (*posluchač*) musí rozpoznat, ke kterým objektům (*osobám a jejich skupinám, věcem, dějům atd.*) se vztahují taková slova jako odkazovací a ukazovací zájmena (*včetně zájmena nulového, nevyjádřeného*) i anaforicky užitá podstatná jména.“ (Sgall, Panevová, 2014, s. 133)

Pro dobrou orientaci v textu hraje důležitou roli aktivace právě těch slov, která má čtenář uchována v paměti. Máme jevy, jejichž aktivace je permanentní, a tak se v textu mohou nacházet i bez vztahu k předcházejícím výrazům (např. *já, ty, Paříž*). Jsou ovšem také slova, která v textu registrujeme jako novou informaci, při prvním zmínění je aktivujeme. V případě opakování výrazu se aktivace udržuje a poté postupně upadá. Antecedentem (prvkem v textu, k němuž se odkazuje) by měl být výraz, jehož aktivace převládá nad slovy ostatními.

Odkazovací prostředky nejsou v českém jazyce zcela jednoznačné. Autor by měl dávat pozor, aby použité anafory nenabízely jiná potenciální spojení, než taková, která jsou žádoucí. Pokud autor na tyto záležitosti nedbá, čtenáři může být orientace v textu velice ztížena. Častým problémem je užití pronomina v širokém kontextu, v němž se od svého antecedentu vzdálí příliš. Pokud se ve větě nachází jiný výraz, který disponuje vhodnými

gramatickými a lexikálními atributy pro to, aby byl antecedentem, aktivace slova se natolik oslabí, že spojitost mezi původně zamýšleným antecedentem a odkazovacím zájmenem již nebude na první pohled zřejmá a čtenář bude muset text procházet znovu. Jako řešení se nabízí zopakovat substantivum, k němuž je odkazováno. (Sgall, Panevová, 2014, s. 133-140)

(4.5 a) www.novinky.cz, 19. 12. 2018

David Berry junior, hlavní obžalovaný v jednom z největších případů pytláctví, si odsedí rok a 120 dní za mřížemi. Minimálně jednou měsíčně musí zhlédnout legendární animovanou klasiku Bambi od Walta Disneyho, jehož hlavním hrdinou je roztomilý koloušek.

<https://www.novinky.cz/koktejl/492351-pytlak-urezal-hlavy-stovkam-jelenu-ve-vezeni-se-musi-pravidelne-divat-na-bambiho.html>

U případu (4.5 a) vycházíme ze skutečnosti, že většina čtenářů má jisté všeobecné povědomí o pohádkách Walta Disneyho, a tak jim pochopení věty nebude znesnadněno. Pokud si ale článek přečte člověk, který není o tématu dostatečně informován, pochopení by mu mohlo činit potíže. Vedlejší věta přívlastková nezávisí na vlastním jménu *Walt Disney*, ale na subst. *klasiku*. Navíc je zde použit i chybný tvar vztažného zájmena, který se svým antecedentem nekoresponduje v gramatickém rodě a se svou syntaktickou funkcí v závislé větě pádem. Správné by bylo použít tvar *jejímž*.

(4.5 b) www.novinky.cz, 9. 3. 2019

Redakce navíc zjistila, že dopravní rada vzniklá za předchozí vlády Bohuslava Sobotky (ČSSD), kterou Faltýnek své schůzky vysvětluje, se vůbec neměla zabývat spory o novém dodavateli mýtného systému.

<https://www.novinky.cz/domaci/499360-faltynkovy-vymluvy-neobstoji-odposlechy-jsou-zdrcujici.html>

(4.5 c) www.novinky.cz, 22. 2. 2019

Zdravotníci z místa rozvezli do nemocnic sedm zraněných, dva z nich jsou děti. Jedno ze dvou osobních aut zaparkovaných před restaurací, do kterého autobus po srážce s prvním autem také narazil, se při střetu rozdrtilo o budovu.

<https://www.novinky.cz/krimi/498088-autobus-v-praze-po-nehode-slisoval-auto-o-hospodu-mez-i-zranenymi-jsou-i-deti.html>

U příkladů (4.5 b), (4.5 c) dochází k situacím, kdy jsou odkazovací zájmena zasazena do kontextů, z nichž není zřetelné, ke kterému konkrétnímu slovu odkazují. Jsou příliš vzdálena od svých antecedentů. Vzhledem k tomu, že se mezi referenty objevují ještě další výrazy, které mají shodné gramatické kategorie jako skutečný antecedent, není snadné se v takovém souvětí zorientovat. Anaforický aparát z toho důvodu způsobuje nejasnosti. Je tudíž možné, že čtenář bude muset pro pochopení číst opakovaně.

K jednoduššímu zorientování může napomoci odstranění přetížených nominálních skupin. U souvětí (4.5 c) by tomu mohlo být například takto:

Zdravotníci z místa rozvezli do nemocnic sedm zraněných, dva z nich jsou děti. Před restaurací stojící osobní auto, do kterého autobus také narazil, se při střetu rozdrtilo o budovu.

(4.5 d) www.tyden.cz, 3. 3. 2018

Koně neviděli překážky, na závodišti změni jejich barvu

https://www.tyden.cz/rubriky/relax/zvirata/kone-nevideli-prekazky-na-zavodisti-zmeni-jejich-barvu_499162.html

V příkladu (4.5 d) může docházet k nejasnostem kvůli neobratnému použití zájmena v druhé části titulku. Jelikož *jejich* splňuje lexikální i gramatické podmínky pro to, aby odkazovalo k *překážky* i *koně*, naráží zde anaforický aparát na problémy. Nutno však podotknout, že čtenáři bude z logického hlediska jasné, mezi kterými slovy koreference existuje. Přesto bych navrhovala jinou stylizaci: *Překážky na závodišti změni barvu. Koně je neviděli.*

(4.4 e) www.frekvence1.cz, 19. 4. 2017

Na Liberecku se srazilo auto s vlakem. Jelo v něm 50 dětí!

<https://www.frekvence1.cz/clanky/na-liberecku-se-srazilo-auto-s-vlakem-jelo-v-nem-50-deti.shtml>

U příkladu (4.5 e) nastává obdobný problém. Příčinou nejednoznačnosti je skutečnost, že tvar lokálu (v) *něm* má ve vokativu nejen maskulinum *on*, ale i neutrum *ono*. Protože se v první části titulku pojednává o autě a vlaku, tedy o výrazech v neutru a maskulinu, nemusí být poté čtenáři jasné, ke kterému výrazu zájmeno odkazuje, gramaticky lze uznat obě verze. I když je (pragmaticky) zřejmé, že 50 dětí vezl vlak, zprvu

by formulace mohla být pro čtenáře minimálně zarážející, proto bych zvolila formulaci, z níž vychází sdělení jednoznačně, může být například taková: *Na Liberecku se srazilo auto s vlakem. Vezl 50 dětí.*

(4.5 f) www.lidovky.cz, 21. 6. 2018

Novozélandské premiérce se narodila holčička. Úřadu se ujala už v těhotenství.

https://www.lidovky.cz/lide/novozelandske-premierce-se-narodila-holcicka-uradu-se-ujala-uz-v-tehotenstvi.A180621_095139_lide_seb

V případě (4.5 f) jde o anaforickou funkci tzv. vynechaného podmětu. Tvar přísudkového slovesa naznačuje shodu se substantivem v ženském rodě a jednotném čísle, ta však může být jak ve vztahu k substantivu *premiérce*, tak i *holčička*. Pragmaticky lze podmět identifikovat jednoznačně, potenciální dvojznačnost titulku však může vyznívat komicky.

(4.5 g) www.tisen.tv, 29. 7. 2018, již opraveno

Automobil narazil čelně do stromu, odvezla ho sanitka

<http://www.tisen.tv/2018/07/automobil-narazil-celne-do-stromu-odvezla-ho-sanitka/>

U příkladu (4.5 g) dochází k situaci, v níž nedochází pouze ke dvojznačnosti v anaforickém aparátu. Můžeme sice zmínit, že *automobil* i *strom* by mohly být antecedenty výrazu *ho*, z kontextu je však jasné, že substantivum, k němuž by zájmeno *ho* mělo odkazovat, se v první části věty vůbec nenachází. I když si čtenář dokáže domyslet, že sanitka odvezla řidiče, nikoliv automobil či strom, titulek vyznívá nesmyslně a adekvátní by byla jiná formulace. Dnes už se na dané webové adrese nachází v podobě přijatelné, a to v následujícím znění: „*Automobil narazil čelně do stromu, řidiče odvezla sanitka*“.

(4.5 h) www.idnes.cz, 17. 11. 2018

Protesty proti dražšímu benzínu ve Francii mají jednu oběť, srazilo ji auto

https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/francie-demonstrace-automobilova-benzin-cena-zdrazeni-protest.A181117_120116_zahranicni_luka

Ani formulace titulku (4.5 h) není srozumitelná. Na první pohled si čtenář nemusí povšimnout žádných nestandardností. *Oběť* a *ji* spolu sice korespondují a ve větě

nenacházíme jinou dvojznačnost, avšak odkazování zde není zcela na místě. Předpokládáme-li, že člověk se stal obětí až poté, co ho auto srazilo, není formulace titulku vhodná.

V následující dvou příkladech (4.5 i), (4.5 j) nacházíme tzv. „zájmena z lenosti“, o nichž pojednává Sgall (2000, s. 109). Koreference zde není plně specifikována a autor se tak vzdává kompletního upřesnění.

(4.5 i) www.idnes.cz, 15. 5. 2018, již opraveno

*Tramvaj v Praze srazila chodce, **oba** zemřeli.*

https://www.idnes.cz/praha/zpravy/i-p-pavlova-tramvaj-chodci-nehoda.A180515_105133_praha-zpravy_zuf

Zde se jedná o překlenování sémantických mezer v textu; adekvátní interpretace předpokládá, že si čtenář doplní mezeru vzniklou formální neshodou mezi antecedentem a anaforickým výrazem. Tvar *chodce* může být jak ak. sg., tak ak. pl., teprve však odkaz úplnostní číslovkou *oba* (vždy se vztahuje k číslovce *dva*) v následující větě zpětně objasní, že šlo o množné číslo. Pro jednoznačnost by stačilo doplnit *srazila dva chodce*.

(4.5 j) www.idnes.cz, 26. 2. 2019

*Skrýlý zabiják jménem mozková výduť. Má **je** každý pětadvacátý člověk.*

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/vydut-mozkovych-cev-zdravotnictvi-aneurysma.A190222_120710_domaci_linv?fbclid=IwAR2w3gH7bI84ca1oauVnkne3srlq9NETh1BeN1xgbGRcw5957dzt8_ddWto

U příkladu (4.5 j) dochází k rozporu v gramatických vlastnostech *výduť* a *je*. Je zřejmé, že anaforický aparát tato dvě slova spojuje. *Výduť* je ovšem femininum v singuláru, zatímco *je* má tvar plurálu. Pokud budeme dbát správného gramatického čísla a *je* uvedeme ve správném tvaru *ji*, bude titulek srozumitelný, plurál se zde objevil zřejmě v souvislosti s totálním identifikátorem *každý*, který implikuje mnohost.

4.6 Pragmatické presupozice a kontext

S anaforickým aparátem rozebíraným v minulé kapitole úzce souvisí pragmatické aspekty (presuponované významové složky a asociace spojené s určitými výrazy), jež nám často napomáhají porozumět jinak nejednoznačným výpovědím. Vzhledem k tomu, že

k nalezení byly titulky či úryvky, jejichž znění jako by říkalo přesný opak, než jaký pisatel zřejmě zamýšlel, rozebírám tyto případy ještě v samostatné kapitole.

Kontext můžeme interpretovat mnohými způsoby. Nejužší záběr má kontext slovní, do něhož je zahrnuto anaforické odkazování. Do kontextu situačního jsou již zahrnuty prvky komunikační situace. Nejširší rozmezí nabízí kontext zkušenostní. Do něj jsou zahrnuty znalosti účastníků komunikace o aspektech, které jsou předmětem komunikace. Z perspektivy aktuálního členění je pro kontext klíčový především produktor výpovědi, jelikož stojí za výběrem témat. Bereme-li v úvahu analýzu dialogických komunikátů, pak vycházejí produktor i adresát jako stejně důležití, poněvadž je komunikace mezi nimi založena na vzájemném reagování, při němž účastníci komunikace průběžně interpretují výpovědi pronášené komunikačními partnery. (Hirschová, 2013, s. 20-22)

Součástí kontextu v komplexním smyslu jsou také presupozice komunikátů. „*Pragmatický pohled na presupozici (Stalnaker, 1991, s.473) zdůrazňuje, že spíše než věta (propozice) je to mluvčí (jeho výpověď, řečový akt), kdo presuponuje – presuponuje něco o zásobě znalostí sdílené s adresátem, o přijatelnosti své výpovědi pro adresáta v daném kontextu.*“ (Hirschová, 2013, s.127) Pragmatické presupozice chápeme jako široký souhrn všech faktorů, které jsou v konkrétní situaci pro výpověď relevantní a rozhodují tedy i o tom, zda bude výpověď adresátem pochopena. Tyto předpoklady se však vztahují i k produktorovi. Jak už jsme zmiňovali v předchozím odstavci, oba účastníci komunikace sdílejí informace a každý z nich má určité předpoklady o komunikačním protějšku. (Hirschová, 2013, s.135,136)

Ve vztahu k jazykovým jevům, jimiž se zabýváme, je zásadní zejména předpoklad o zásobě znalostí, jež produktor sdílí s očekávaným příjemcem jeho sdělení, a předpoklad, co je očekávaný příjemce schopen adekvátně (v souladu s příjemcovým záměrem) pochopit, interpretovat. Pokud se formulace sdělení (zde především titulku) s možnými interpretacemi neshoduje, jde o sdělení patrně syntakticky standardní, avšak pragmaticky neadekvátní.

U případů (4.6 a), (4.6 b), (4.6 c) dochází k situaci, kdy si jednotlivé výrazy ve větě navzájem konkurují.

(4.6 a) www.extra.cz, 22. 2. 2018

V tamějším návštěvnickém centru na Kvildě ve středu jelen napadl a zranil turistu. Vedení parku se rozhodlo ho utratit.

<https://www.extra.cz/jelen-se-na-sumave-zamiloval-do-lidi-ted-ho-za-to-ceka-smrt-cesi-se-bouri-a-chteji-ho-zachranit>

V úryvku (4.6 a) jde o anaforické odkazování zájmenem *ho*, které se potenciálně může vztahovat jak na výrazy *jelen*, tak na *turistu*. Z hlediska předpokládané zásoby sdílených informací (a také vzhledem ke kolokacím slovesa *utratit*, které se primárně používá pouze ve vztahu ke zvířatům) není pravděpodobná interpretace, že by se vedení parku rozhodlo „utratit turistu“, i když subst. *turista* je pro anaforický odkaz nejbližší dostupné. Přesto je tato nedbalá stylizace nevhodná. Přesun substantiva *jelen* na konec věty by situaci nevyřešil. Subst. *jelen* by se stalo rématem, což by neodpovídalo rozložení výpovědní dynamičnosti složek obsahu věty (srov. PM, 1995, s. 634). Jedinou možností restylizace je opakování – *Vedení parku se rozhodlo jelena utratit.*

Podobná situace nastává i u (4.6 b) a (4.6 c). Opět se zde nachází dvě substantiva mající tvar vhodný pro antecedent odkazovacího zájmena a dochází tak ke konkurování těchto výrazů.

(4.6 b) www.novinky.cz, 11. 3. 2019

Vzhledem k tomu, že majitelka měla strach zůstat s agresivní kočkou doma, odvezla ji hlídka do útulku pro zvířata v nouzi.

<https://www.novinky.cz/krimi/499498-kocour-ve-zline-delal-cirkus-a-zautocil-na-majitelku-zasahovala-policie.html>

(4.6 c) www.tn.cz, 2. 3. 2019

Asistenční pes měl muži pomoci s nemocí. Ubodal ho stovkou ran

<https://tn.nova.cz/clanek/asistencni-pes-mel-muzi-pomoc-s-nemoci-ubodal-ho-stovkou-ran.html>

K větší jednoznačnosti by u (4.6 c) mohlo napomoci přidání ukazovacího zájmena, které bude bezprostředně navazovat na slovo muž. Jeho aktivace je poté natolik vysoká, že by čtenář neměl uvažovat nad jinou interpretací titulku. Znění je takové: *Asistenční pes měl pomoci nemocnému muži, ten ho ale ubodal stovkou ran.*

(4.6 d) www.echoprime.cz, 15. 2. 2019

Pražský primátor Zdeněk Hřib (Piráti) odmítl převzít záštitu nad akcí Českého svazu bojovníků za svobodu (ČSBS), Praha mu ani nezapůjčí sál.

<https://echoprime.cz/a/Snx4C/ocenuji-cloveka-ktery-mlatil-studenty-hrib-nepujci-vodickovu-csbs-brozikuv-sal>

(4.6 e) www.idnes.cz, 9. 1. 2019

„Hodně se mi po mámě stýskalo. Večer jsem nemohla usnout a plakala jsem,“ svěřila se televizním reportérům Magdalena Jakubovská, která celou dobu věřila vyprávění otce, že matka od nich utekla, když jí teprve byl rok. Otec se o dceru staral šest let. Požádal soud, aby je rozvedl, a převedl příjem rodičovských dávek na sebe. Později dívku svěřil do výchovy svým rodičům a zkoušel žít s jinými ženami.

https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/vrazda-manzelka-zena-sklep-polsko.A190108_133956_zahranicni_remy

Stejně jako v případech předchozích vnímáme i u (4.6 d) a (4.6 e) nejasnosti. Můžeme mezi nimi však pozorovat kontrast. Zatímco u (4.6 d) nám všeobecné povědomí napomůže titulku snadno porozumět, (4.6 e) vyžaduje vícenásobné přečtení, po němž se čtenář bude schopný zorientovat ve všech částech velice rozvinutého anaforického aparátu.

(4.6 f) www.idnes.cz, 7. 1. 2019

Pobyl si na svobodě sotva měsíc, když ho zasáhly kulky. Ital si předtím odseděl jedenáct let za mřížemi za sexuální zneužívání dvou dívek. Jedna z nich poté spáchala sebevraždu. Jednoho dne ho na ulici někdo chladnokrevně zastřelil.

https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/italie-sexualni-zneuzivani-pedofilie-pedofil-vrazda.A190106_085005_zahranicni_liny

Úryvek (4.6 f) je naopak spojen s kataforou. Pro větší míru atraktivitu a vyvolání napětí zde autor odkazuje směrem dopředu. Až v druhé větě se odhaluje, o kom se v první větě mluvilo. Nejasnost nastává ve chvíli, kdy se zájmeno *ho* znovu objevuje až v poslední větě. Je příliš vzdáleno od antecedentu *Ital*. Jelikož se zde ale nevyskytuje výraz, který by disponoval vlastnostmi antecedentu, orientace v textu není příliš zkomplikována.

(4.6 g) www.rssmonitor.cz, 29. 12. 2017

V pátek 29. prosince v 7:36 se otevřela opět dvířka krnovského babyboxu a zdravotníci z něj v zápětí vyjmuli zcela novorozeného chlapečka, navážili mu 2600 gramů.

<http://www.rssmonitor.cz/rss/vice-clanku/489-www-hess-cz-aktuality-php/2018/3/>

V úryvku (4.6 g) už problém nespočívá v odkazování. Pragmaticky nekompatibilním shledávám spojení *zcela novorozeného chlapečka*. Jelikož neexistuje možnost, že by byl chlapec novorozený úplně nebo částečně, výraz *zcela* je nutné vynechat.

4.7 Nerozlišení větných členů

V následující části se nachází příklady, v nichž není zřetelné, jakou syntaktickou funkci mají výrazy ve větě, tedy jakými větnými členy jsou.

(4.7 a) www.aktualne.cz, 22. 12. 2018

Zelená a modrý. Chobotnice chtěly všechny děti. Víme proč

<https://video.aktualne.cz/tv-ovladac-kamila-fily/touzili-jste-po-chobotnicich-z-ii-patra-zelena-a-modry-daval/r~0fee164c02da11e9b04aac1f6b220ee8/>

Znalost mimojazykové skutečnosti (televizního pořadu, o kterém se mluví) napovídá, že větným subjektem v příkladu (4.6 a) je subst. *děti*. Čtenář neznalý příslušné informace by však na základě jazykové formy mohl za subjekt považovat *chobotnice*, protože tvar predikátu *chtěly* může mít shodu s oběma jmény. Taková interpretace by ovšem byla zcela v rozporu jak s obsahem článku, tak s připomínkami obsahu pořadu. Bylo by vhodné použít odlišné sloveso s jinou valencí. Díky tomu by došlo ke změně tvaru objektu *chobotnice* a věta by tak měla jasné vyznění. Titulek lze beze změny významu napsat následovně: *Zelená a modrý. Po chobotnicích toužily všechny děti. Víme proč*. Jelikož tvar lokálu se na rozdíl od akuzativního tvaru s tvarem nominativu neshoduje, čtenáři je na první pohled jasné, které slovo je subjektem věty.

(4.7 b) www.idnes.cz, 18. 7. 2018

Hotel v Las Vegas žaluje přes 2500 lidí. Měl prý zabránit střelci v útoku.

<http://biz.newsbelow.cz/hotel-v-las-vegas-zaluje-pres-2-500-lidi-mel-pry-zabranit-strelci-vutoku-16721/>

V příkladě (4.7 b) dochází opět k případu, kdy není zřejmá diferenciaci mezi subjektem a objektem, protože jak tvar *Hotel*, tak *2500* může být nominativ i akuzativ. Sloveso *měl* ve tvaru singuláru v druhé větě titulku sice anaforicky odkazuje k *Hotel v Las Vegas*, tj. lze vyvodit, že žalovaným je hotel, přesto by formulace první části titulku mohla způsobit chybnou interpretaci, navíc vynechaný podmět druhé věty předpokládá metonymii („hotel měl zabránit“). Titulek bych tedy formulovala tímto způsobem: *Přes 2500 lidí žaluje hotel v Las Vegas. Personál prý měl zabránit střelci v útoku.*

(4.7 c) www.idnes.cz, 1. 8. 2018

Zámecký park v Lednici zalévají v noci. Přes den postřikovače ničí děti.

https://www.idnes.cz/brno/zpravy/zalvani-zavlaha-zamecky-park-lednice-noc-navstevnici.A180731_417868_brno-zpravy_krut

S další nejasností se setkáváme v příkladu (4.7 c). Tranzitivní sloveso *ničit* je ve 3. osobě, která má v plurálu i singuláru shodný tvar *ničí*. I tvary nominativu a akuzativu jsou u slov *děti* i *postřikovače* shodné, proto z věty nevyznívá jednoznačně, které substantivum je ve tvaru nominativu a je subjektem a které je akuzativním objektem. Převedením věty z aktiva do pasiva by se nejednoznačnost vytratila: *Zámecký park v Lednici zalévají v noci. Přes den jsou postřikovače ničeny dětmi.*

(4.7 d) www.tn.cz, 28. 7. 2018

Plná čára, zatačka, horizont: Od tragédie dělila auta centimetry!

<https://tn.nova.cz/clanek/plna-cara-zatacka-horizont-nemohl-nic-videt-ale-predjizdel-video.html>

V příkladu (4.6 7) je již nejasnost způsobena gramatickou chybou, a to špatným tvarem predikátového slovesa. Jelikož skutečný subjekt *centimetry* je neživotné maskulinum v plurálu, koncovka predikátu by měla mít podobu *-y*. Vzhledem k tomu, že zde je koncovka *-a*, se však kvůli tvarové shodě jako podmět chybně jeví slovo *auta*, což činí obsah věty nesmyslným. (Chyba pravděpodobně vznikla spěšným psaním bez dodatečné kontroly.) Uvedení predikátu v náležitém tvaru nesrovnalost odstraní.

4.8 Konverzacionalizace a kolokvializace

Přístup k mluvenosti a psanosti byl lingvisty chápán různě. Někteří pokládají tyto dvě formy za zcela odlišné jazyky, jindy se mluví o dvou formách téhož jazyka. Rozdílů mezi těmito formami jazyka nalézáme mnoho.

„Mluvená interakce je silně vázána na přímý, bezprostřední kontakt partnerů a jejich vzájemné vztahy (i když zdaleka ne bezvýhradně – viz specifikum komunikace v hromadných sdělovacích prostředcích, různé záznamníky, vysílačky atd.), na bezprostřední následnost či spíše simultánnost produkce a recepce v čase, na situaci a často přímo na společnou činnost partnerů.“ (Hoffmanová, 1997, s.76)

U komunikace psané se jedná často o komunikaci velice vzdálenou. Jak pro produkci, tak pro percepci nehraje příliš velkou roli, do jaké míry je vztah partnerů osobní.

V projevech psaných předpokládáme větší připravenost, jež převládá nad spontánností, která je typickým rysem textu mluveného. Další rozdílnost spočívá v retrospektivní orientaci mluvených textů, což vytváří protiklad k větší dynamičnosti a zaměření prospektivnímu, jež sledujeme v řeči mluvené. U ní počítáme i s větší situační zakotveností, převahou subjektivity a větší osobní zainteresovaností účastníků komunikace. Určitý časový odstup umožňuje komunikantům řeči psané dosáhnou větší míry racionálnosti, analytičnosti a objektivnosti sdělení. Veličina času napomáhá i dokonalejšímu uskutečnění tematického plánu a vede tak ke komplexnosti vyjádření, přičemž u textu mluveného očekáváme fragmentárnost a myšlenkovou roztržitost. Za další odlišnost považujeme používání často vágních výrazů, nadbytečných demonstrativních pronomínů či jiných vyprázdněných výrazů, kterých v textu psaném nalezneme o poznání méně. V textu psaném převládá větší jazyková úspornost, hutnost a místo opakování slov jsou často voleny synonymní výrazy. V mluvené komunikaci hrají důležitou roli i nonverbální prostředky (mimika, gestikulace, řečové tempo apod.), které psaný projev může demonstrovat jen v grafické podobě, která nedosahuje takové úplnosti a je pouze naznačující. Existují různé předpoklady, díky nimž můžeme psanost od mluvenosti rozlišovat, ostrá polarita mezi nimi však neexistuje. (Hoffmanová, 1997, s.76-80)

V současných médiích se začíná uplatňovat konverzacionalizace, již míníme jisté uvolnění ve formálnosti vyjadřování. Důvodem je naznačení větší vlídnosti a získání přízně

publika, na něž média často odkazují formou kontaktních formulí a zdvořilostních výrazů, díky nimž dochází k navození přátelské atmosféry, která vyvolává u recipientů větší důvěryhodnost.

V souvislosti s konverzacionalizací je nutno zmínit i další fenomén současného psaného jazyka - kolokvializaci. Kolokvializací míníme ústup formálnosti, jež způsobuje stále častější užívání hovorového jazyka. Aby se média přiblížila recipientům, snaží se tímto způsobem působit spíše na emociální rovinu než na fakta. Z lexikologického pohledu je kolokvializace demonstrována například anglicismy (*parking*), expresivními až vulgárními výrazy (*prúser*) či prvky patřícími standardně do roviny obecné češtiny. Nutno však podotknout, že každé vyjádření by mělo být zkoumáno v jeho funkčním využití. Výraz tak můžeme označit za vhodný, či nevhodný jen po poznání kontextu, v němž je zmiňován.

Používání kolokviálních výrazů však nese riziko, že přítomnost takového lexému způsobí potíže v pochopení sdělení. Nejedná se totiž o výraz neutrální a nociónální, nýbrž o výraz spíše neprůhledný. S oblibou se těchto výrazů užívá v titulcích či na začátcích zpráv. Záměr není jiný než zřejmý. Média v recipientovi vyvolávají zájem zjistit, jaký je skutečný smysl vyjádření. Vykazují tedy i funkci kontaktní. I když v psaných médiích nedochází k tak masivnímu pronikání kolokvializace, jako je tomu u médií mluvených, setkáváme se s tímto fenoménem stále častěji.

Může taktéž nastat situace, kdy příjemce není s to rozeznat hyperbolu nebo ironii skrývající se v takovém vyjádření a není mu poté odhalena sekundární rovina výpovědi, ba dokonce může sdělení dezinterpretovat. Známe též situace, kdy autor užije kolokviálního výrazu nevhodně s ohledem na sdělovaný obsah. O událostech, jež by si zasloužily určitou vážnost, je často referováno s ironickým podtónem, který autor volí za účelem pobavení. To jen dokazuje působení médií na emoce recipientů. V mnohých případech by bylo vhodné racionálně zvážit a analyzovat, zda se jazykové zpracování nejeví jako znevažující. (Schneiderová, 2015, s. 92-99)

(4.8 a) www.aktualne.cz, 31. 5. 2018

Šok: Zidane skončil jako trenér Realu Madrid. Dobré rozhodnutí pro mě i pro klub, prohlásil

<https://sport.aktualne.cz/fotbal/zahranici/sok-zidane-z-osobnich-duvodu-skoncil-jako-trener-real-madrid/r~6a02a38e64c211e88923ac1f6b220ee8/>

V příkladu (4.8 a) spatřujeme úmysl čtenáře zaujmout na první pohled. Uvození celého titulku slovem *šok*, prokazuje jasný záměr – skutečně šokovat. Nutno také doplnit, že podobných výrazů se používá standardně v tisku bulvárním. První větu titulku si můžeme interpretovat dvěma způsoby. *Skončil jako trenér* může znamenat, že skončil s trénováním ve známém fotbalovém klubu, či si tvrzení můžeme vysvětlovat v negativním vyznění, tedy že trenérovi nezbyla jiná možnost než trénovat právě v tomto klubu. Jde tedy o typickou záměrně víceznačnou formulaci. Ve druhé části titulku však následuje slovní spojení *dobré rozhodnutí*, které je k jedné z možných interpretací první věty protikladné, tj. dává čtenáři na vědomí, že platí jen jeden význam. Autor se tak zcela jistě snaží čtenáře upoutat a udržet ho v napětí. Zde popisovaná dvojnásobnost je jedním ze znaků pronikání hovorového jazyka do jazyka psaného.

(4.8 b) www.globe24.cz, 27. 1. 2018

"Gratuluji prezidentovi Miloši Zemanovi k obhájení mandátu. Doufám, že funkci bude více společnost spojovat, než tomu bylo doposud," napsal Bělobrádek.

<https://globe24.cz/domov/48654-belobradek-gratuloval-zemanovi-podle-hermana-vyhrala-lez-a-nenavist>

V příkladu (4.8 b) můžeme pozorovat větu, kterou bychom mohli očekávat spíše v nepřipraveném mluveném projevu. Tento dojem navozuje nepřehlednost slovosledu v druhé větě. Pro psanou formu by byla adekvátní spíše takováto formulace: „*Doufám, že ve funkci bude společnost spojovat více, než tomu bylo doposud.*“ Jelikož se zde vyskytuje komparativ *více*, považují za vhodnější ho umístit bezprostředně ke spojce *než*.

(4.8 c) www.facebook.com, 13. 1. 2018

Je tu někdo, kdo má káru (kombíka nebo dodávku) a byl by ochotný a převezl mi gauč?

<https://www.facebook.com/poliscukmykola>

V závěru záměrně uvádím příklad čerpaný z Facebooku. Z příkladu (4.8 c) je zřejmé, že rozdíly mezi mluveností a psaností se stírají. Pisatel se vyjádřil bezprostředně, čemuž odpovídá i psaná forma. Příspěvek (status) působí tak, jako by byl spíše vyřčen, nikoliv napsán (nerespektuje se interpunkce). Pro příspěvky na Facebooku se však tento styl vyjadřování stal typickým. Pisatelé se často vyjadřují absolutně spontánně, nedbají gramatické normy češtiny, a tak má tento fenomén možnost šířit se uvedeným médiem dál.

4.9 Nejasnosti ve slovosledu

Pořádek slov ve větě, tedy slovosled, je způsobem řazení slovních tvarů ve větě. Hrají v něm roli slovoslední činitele, kteří se navzájem konkurují. Pro pořadí slov se stává klíčovým aktuální členění, považujeme ho za základní slovosledný činitel. Existují i činitele gramatické, rytmické a rozměrové.

Pro český jazyk a jeho slovosled je typická slovosledná flexibilita. Nutno však dodat, že každá věta má svůj základní slovosled. Co však ve větě zaujímá pevnou pozici, to jsou tzv. klitika – předklonky a příklonky.

Hledisek, dle kterých rozlišujeme druhy slovosledu je vícero. Porovnáváme-li pozice slovosledu dle pořadí ve větě, rozlišujeme polohu iniciální, postiniciální a finální. Pokud bereme na vědomí umístění prvku ve vztahu k prvku jinému, máme termíny jako prepozice, postpozice, cirkumpozice a interpozice.

(<https://www.czechency.org/slovník/SLOVOSLED>)

Segmentace věty na téma a réma považujeme za důležitý aspekt nejen kvůli velkému vlivu na slovosled. Jazykově znázorňuje dichotomii „známé“ a nové informace. Zatímco v tématu je obsažena informace, již si je adresát vědom, réma odhaluje informaci prozatím nesdělenou. (Sgall, Panevová, 2014, s. 105,106)

V souvislosti s aktuálním členěním pracujeme s termínem kontextová zapojenost nebo nezapojenost. Za kontextově zapojené, tedy snadno vyvoditelné z kontextu, považujeme východisko. Naopak kontextově nezapojené, a tak z kontextu nerozeznatelné, je výpovědní jádro. V mnoha případech dochází k situaci, v níž se překrývá východisko s tématem a jádro s rématem. Ne vždy je však toto přirovnání vhodné. Jelikož se větě často vyskytují bohatě rozvitě větné členy, každý z výrazů v nich obsažených nabývá jiného

stupně výpovědní dynamičnosti. V české větě se na informativnosti sdělení podílí každý prvek jinak. Můžeme tedy sledovat vzrůstající tendence informativnosti zleva doprava. Pokud však vezmeme na vědomí možnost různého výskytu větného přízvuku, může se zmiňovaná výpovědní dynamika obměňovat.

Nejen termíny téma a réma jsou při výkladu aktuálního členění důležité. Důležitou roli hraje taktéž tranzit, který je demonstrován slovesnými výrazy a je jakýmsi přechodovým prvkem mezi tématem a rématem.

„Na naprostém počátku textu lze stěží hovořit o kontextově zapojených členech. Počáteční výpověď totiž takřikajíc nemá na co navazovat.“ (PM, 1995, s.644)

Za zvláštní typ počátku považujeme novinové titulky. Avšak ani u nich nemůžeme mluvit o absolutní kontextové nezapojenosti, jelikož každý titulek je součástí článku. Ten je zařazen do konkrétní rubriky, adresát je schopen předvídat alespoň zlomek informací, o nichž se bude v textu pojednávat. Titulek stanovuje hypertéma článku, zároveň předznamenává a vytváří tak určitý náznak první výpovědi souvislého textu. (PM, 1995, s.633-645)

(4.9 a) www.novinky.cz, 23. 2. 2019, již opraveno

Auto srazilo na neosvětleném kole cyklistu, ten zemřel

https://www.novinky.cz/krimi/498156-auto-srazilo-cyklistu-na-neosvetlenem-kole-muz-zemrel.html#utm_content=freshnews&utm_term=auto%20srazilo%20na%20neosv%C4%9Btlen%C3%A9m%20kole%20cyklistu&utm_medium=hint&utm_source=search.seznam.cz

V příkladu (4.9 a) vidím problém v umístění nekongruentního atributu do prepozice. Současné rozmístění vyvolává dojem, že je *na neosvětleném kole* místním adverbialním určením (kde srazilo auto cyklistu?). Protože taková formulace by byla nesmyslná (auto se nenacházelo na neosvětleném kole), je nutné umístit předložkový pád jako atribut za substantivum, ke kterému patří (výsledek kondenzace věty „který jel na neosvětleném kole“). Jednoznačný slovosled by byl uspořádán takto: *Auto srazilo cyklistu na neosvětleném kole, ten zemřel.*

(4.9 b) www.sip.denik.cz, 6. 9. 2018

MANŽELSKÁ KRIZE: U Ewy Farne s mužem jsou hádky na DENNÍM POŘÁDKU!

<https://sip.denik.cz/celebrity/manzelska-krize-u-ewy-farne-s-muzem-jsou-hadky-na-dennim-poradku-20180918.html>

S podobným problémem se setkáváme u příkladu (4.9 b). Ze článku je patrné, že se jedná o titulku, který chce sdělit, že hádky mezi známou zpěvačkou a jejím mužem jsou na denním pořádku. Pisatel použil hypotaktické ztvárnění koordinačního vztahu („E.F. a jejího muže“ – „E.F. s mužem“), navíc se zde patrně objevuje kontaminace s vazbou slovesa – *hádat se s někým*. V této podobě je však čtenáři pochopení znesnadněno.

(4.9 c) www.virality.cz, 19. 10. 2018

Během operace nepoužíval žádné anestetika nebo léky na umrtvení či ztišení bolesti, a tedy jeho oběti všechno cítili.

<https://virality.cool/josef-mengele/>

Z příkladu (4.9 c) je zřejmá autorova neznalost gramatické normy. Nejen, že zcela nerespektuje pravopis, kongruenci mezi atributem a jeho řídicím substantivem, ale i formulace a slovosled celé věty působí velmi zmateně. Slovoslednou chybu můžeme pozorovat v druhé větě souvětí, pokud bychom *tedy* umístili takto: *a jeho oběti tedy všechno cítili*, vyjádření by bylo srozumitelnější.

(4.9 d) www.evropa2.cz, 13. 5. 2018

Historický úspěch MIKOLASE JOSEFA na EUROVIZI! Věřte v sami sebe a kašlete na to, co lidi říkají, vzkazuje fanouškům

<https://www.evropa2.cz/clanky/muzika/historicky-uspech-mikolase-josefa-na-eurovizi-verte-v-sami-sebe-a-kašlete-na-to-co-lidi-říkají-vzkazuje-fanouskum-1202813>

U titulku z příkladu (4.9 d) se jedná o špatně umístěnou předložku *v*. Autor pravděpodobně zamýšlel formulovat ustálené slovní spojení *věřit sám v sebe*. Umístěním předložky bezprostředně po predikátu (automatismus podle *věřit v něco/někoho*) ztrácí vyjádření smysl. Jedná spíše o chybu z nepozornosti.

4.10 Nejasnosti ve větosledu

Pojmem větosled označujeme uspořádání vět v rámci souvětí. U souvětí parataktického jsou věty většinou seskupeny v pevné posloupnosti, jimiž nejde pohybovat, aniž by takové změny nezpůsobily i změnu smyslu souvětí. Je-li mezi větami slučovací vztah, přičemž obě věty popisují různé aspekty jednoho obrazu, obměna slovosledu se může realizovat. Ovšem u vztahů kauzálních by způsobila dokonce změnu vztahu mezi větami.

Pro souvětí hypotaktické opět hraje důležitou roli jednak aktuální členění, jednak gramatický slovosledný činitel. Ten vede nejen k ustálenosti větosledu, ale také způsobuje, že vedlejší věta větě hlavní předchází, následuje ji nebo je, avšak v malé míře, do věty hlavní vkládána. Ustálenost můžeme pozorovat například u věty přívlastkové, která stojí hned za substantivem, jež rozvíjí. Stejně tak vedlejší věta účinková musí vždy následovat po své řídicí větě. Pokud započne vedlejší věta celé souvětí, má možnost ovlivňovat slovosled hlavní věty v postpozici. (<https://www.czechency.org/slovník/V%C4%9AATOSLED>)

(4.10 a) www.aktualne.cz, 7. 6. 2018

Policie vyšetřuje umístění cedulí u památníku v Letech, které urážejí Romy

<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/policie-vysetruje-umisteni-ceduli-u-pamatniku-v-letech-ktere/r~66426bb66a3611e89dcc0cc47ab5f122/>

Vzhledem k tomu, že článek k titulku (4.10 a) pojednává o koncentračním táboře v Letech, tedy o tématu, které je velice citlivé, měl by být autor při stylizaci zvláště obezřetný. Protože vedlejší věta přívlastková rozvíjí substantivum *cedulí*, měla by být umístěna bezprostředně za tento výraz. Toto znění může vyvolávat dojem, že vztažné zájmeno se pojí k *Letech*. Všechny informace jsou však v titulku klíčové, a tak bych volila naprosto jinou formulaci, např: *Policie vyšetřuje umístění znevažujících cedulí u památníku v Letech*

(4.10 b) www.stars24.cz, 9. 1. 2019

Podobné záchvaty úzkosti jsou vážnou psychickou nemocí, které se často léčí několik let a ne vždy je léčba úspěšná.

<https://stars24.cz/celebrity/ceske-celebrity/6960-pazderkova-priznala-vaznou-nemoc-ma-sanci-na-vyleceni>

U příkladu (4.10 b) dochází k situaci, kdy je vedlejší věta s přívlastkovou uvedena vztažným zájmenem, jež zcela očividně nekoresponduje s výrazem, na který navazuje. Jelikož nominální část predikátu *nemoci*, je femininum v singuláru, výraz na něj navazující by měl být ve stejném gramatickém čísle, tak tomu ovšem není. Subjektem první věty je slovo *úzkosti*, který je v plurálu, lze tím pádem usoudit, že přívlastková věta rozvíjí spíše tento výraz a chyba z toho důvodu spočívá ve větosledu, nikoliv ve špatném tvaru vztažného zájmena. Vložíme-li vedlejší větu do věty hlavní, anaforický aparát zde bude fungovat jednoznačně. Po opravě chyb v interpunkci by věta mohla být formulována takto: *Podobné záchvaty úzkosti, které se často lečí několik let, avšak ne vždy je léčba úspěšná, jsou vážnou psychickou nemocí.*

4.11 Nejednoznačnost spjatá s elipsou

Dalším z jevů, které mohou způsobit nesnadné pochopení vyjádření, je elipsa. O elipse pojednává mnoho studií, podrobně se probírá např. v Mluvnici češtiny 3 (1987, dále M3) nebo v Mluvnici současné češtiny 2 (2014, dále MSC).

„Za elipsu pokládáme prázdné místo/prázdná místa, která lze do větné stavby doplnit (i když výsledek doplnění je mnohdy stylisticky, popř. i gramaticky málo přijatelný).“

(MSC s. 27) Pokud se na vypouštění podílí samotná výstavba textu, jedná se o elipsu aktuální, popřípadě textovou. Druhý faktor, jímž je elize způsobena, jsou gramatická pravidla a podmínky. Třetím a jedinečným případem je tzv. povrchová vypustitelnost elementu, který si gramatický systém vyžaduje. (MSC 2014, s.151)

Elipsa má mnoho výkladů, avšak pod termínem *elipsa textová* rozumíme neobsazení pozice, u níž bychom obsazenost předpokládali. Považujeme ji za jeden z prostředků textové koherence. Obvykle je na vynechanou pozici anaforicky odkazováno v předchozích textových jednotkách. V případě elipsy kataforické, která se nevyskytuje ve vysoké frekvenci, můžeme vypuštěný prvek nalézt v následující jednotce. Tyto elipsy se tradičně řadí k tzv. kontextovým elipsám, tedy k těm, u nichž můžeme zaznamenat konektivní funkci. Rozlišení typů není vždy možné, podílí se na něm nejen znalost komunikačního kontextu, ale i jiné vědomosti a znalosti komunikujících.

Z pohledu aktuálního členění se jedná o vypuštění známého prvku, který se obvykle nachází v tématu. Nikdy se nemůže jednat o réma. Kontextem jsme schopni elidovaný prvek alespoň kategoriálně obsadit, aniž by došlo ke změně výrazové stránky. Mezi konstrukcí eliptickou a plně obsazenou bychom neměli nalézat jiná než stylová odlišení.

Elipsy rozlišujeme podle syntaktických kritérií, a to na elipsu části syntaktického členu, na elipsu dominujícího syntaktického členu, elipsu dominovaného obligatorního syntaktického členu a na elipsu dominovaného potenciálního syntaktického členu.

V případě elipsy části syntaktického členu se jedná především o vynechání infinitivu po fázovém či modálním slovesu. Typickým příkladem této situace je: *Musíš už odejít? – Musím.* Vypustit lze také tvar finitní: *Už odcházíš? Musím.* V odpovědích na zjišťovací otázku je možno vypustit část slovesného složeného tvaru. (Např. Byli kritizováni? – Nebyli.) Můžeme vypustit i sponu přísudku. Zde však musíme pamatovat na skutečnost, že je elidovaný tvar nositelem aktualizačních kategorií, které je třeba rozeznat z kontextu. K elipsám textovým řadíme i vypouštění substantivní části z adverbiálního předložkového spojení. Vynechaná pozice je často nahrazena adverbiem.

Mluvíme-li o elipse dominujícího syntaktického členu, nejčastěji se jedná o elipsu plnovýznamového slovesa v pozici predikátu. V takovém případě lze sloveso doplnit z kontextu. S vynecháním predikátu se nejčastěji setkáváme u odpovědí na doplňovací otázky, kdy se odpovídá pouze rématem. Mnohdy narazíme na situaci, při níž se kromě predikátu vynechá i jeho pravovalenční doplnění. V neposlední řadě může být elidována i celá dominující věta či dominující substantivum.

Na elipsu obligatorního syntaktického členu narážíme nezřídka v dialozích, a to v odpovědích na otázky zjišťovací. Poněkud nevšední je elipsa dominovaného potenciálního syntaktického členu. Znázorněna je například ve větě: *Už jde!* Protože z kontextu nepoznáme, kdo nebo co stojí v pozici podmětu, je tato výpověď silně situačně zakotvená. (M3, 1987, s.664-669)

I když mnohé případy elipsy jsou v textové souvislosti jednoznačné, často se můžeme setkat s případy, kdy elidovaný větný člen způsobí nejasnost či naprostou nesmyslnost vyjádření.

(4.11 a) www.idnes.cz, 26. 1. 2018, již opraveno

Kambě je už 46 let. Jako mláděti jí zabili rodiče, pak prodali do zoo.

https://www.idnes.cz/hobby/gorily-v-zoo/gorily-v-zoo-praha-pavilon-goril-gorili-samice-kamba.A180125_105601_gorily-v-zoo_mce

U titulku (4.11 a) narážíme na situaci, kdy titulek kvůli výpusťce postrádá smysl. Jelikož predikát poslední věty *prodali* vyžaduje pravovalenční doplnění, je absence tohoto prvku viditelná. Z kontextu je zřejmé, že chybějící valenční doplnění by mělo být v akuzativu. Uvažujeme-li, že akuzativní objekt by mohl být vyjádřen tvarem zájmena *ona*, doplnili bychom tvar *ji*. V současnosti se na webu vyskytuje zdařilejší formulace: „*Kambě je už 46 let. Jako mláděti jí zabili rodiče, sama skončila v ZOO.*“

(4.11 b) www.novinky.cz, 14. 1. 2019, již opraveno

Řidička v Ostravě srazila muže sedícího na silnici, je po smrti

<https://www.novinky.cz/krimi/494373-ridicka-v-ostrove-srazila-muze-sediciho-na-silnici-na-miste-zemrel.html>

Nezdařilou výpusťku můžeme pozorovat i na příkladu (4.11 b). Stejně jako u předchozího příkladu bylo vypuštěno zájmeno, které by demonstrovalo, jaké dva výrazy dává anafora do souvislosti, a jasně by tím čtenáře informovalo, zda zemřel skutečně muž. O očividné nepřehlednosti svědčí i fakt, že autor již titulek upravil do jednoznačné podoby.

(4.11 c) www.idnes.cz, 10. 12. 2018

Milion Čechů má problém s alkoholem, stojí za každou dvacátou smrtí

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/alkohol-naklady-zdravi-zdravotnictvi-penize-finance.A181210_103517_domaci_linv

Dalším případem, v němž způsobí výpusťka zájmena nejasnost anaforického aparátu, se vyskytuje v příkladu (4.11 c). Elipsa vztažného výrazu zde způsobuje dvojznačnost. Za adekvátní považují doplnění deiktického *ten*.

(4.11 d) www.vasekladno.cz, 13. 1. 2019

Připomínáme! Zítra uzavřou M. Horákovou po Dr. Foustky

<http://www.vasekladno.cz/zpravy/9605-pripominame-zitra-uzavrou-m-horakovou-po-dr-foustky>

U titulku (4.11 d) můžeme opět pozorovat situaci, kdy přehnaná jazyková úspora zapříčinila vznik očividně nezdařilé a nesmyslné formulace. Je zřejmé, že autor měl na mysli uzavření ulice M. Horákové v úseku, který končí na křižovatce, v níž se střetává s ulicí Dr. Fousky. Po predikátu *uzavřou* následuje bezprostředně objekt *M. Horákovou*, slovo *ulice* je tedy elidováno. Tuto formulaci si čtenář může v přeneseném významu formulovat několika způsoby, může dokonce i vyznívat parodicky. Jako nezdařilou tuto stylizaci hodnotím i z důvodu, že osoba Milady Horákové by neměla být žádným způsobem znevažována. Je pochopitelné, že pro autora článku nebylo jednoduché nalézt srozumitelné vyjádření vzhledem k výskytu dvou vlastních jmen v názvech ulice. Sama bych se takové formulaci raději vyhnula a titulky formulovala takto: *Připomínáme! Zítřejší uzavřou další úsek ulice M. Horákové!*, takovou formulaci shledávám též atraktivní. Čtenáře by navíc mohla zvědavost zlákat k tomu, aby se ve článku dočetl, který konkrétní úsek ulice bude uzavřen, a tím tak autor dosáhne svého záměru.

(4.11 e) www.ozonyx.cz, 13. 10. 2018

DRSNÉ SLOVA VĚŠTKYNĚ A DIANINY PŘÍTELKYNĚ: VÍM, KOLIK VYDRŽÍ MANŽELSTVÍ MEGHAN A HARRYHO!

<http://www.ozonyx.cz/index.php/2018/10/13/drsne-slova-vestkyne-a-dianiny-pritelkyne-vim-kolik-vydrzi-manzelstvi-meghan-a-harryho/>

Z titulku (4.11 e) můžeme jednoznačně usoudit, že článek pochází z bulvárního média. Napovídá tomu nejen téma, ale i text psaný pouze velkými písmeny a užití zdánlivě šokujícího výrazu *drsné*. Ani tento titulek však nelze považovat za zdařilý. Prvním nedostatkem je nerespektování kongruence mezi atributem a jeho řídicím výrazem. Druhý nedostatek pramení opět z nerozvážného užití elipsy. Z kontextu čtenáři nemusí být jasné, zda titulek zmiňuje, kolik let vydrží manželství páru královské rodiny, nebo zda je význam přenesený, a věštkyně zmiňuje, kolik složitých situací bude muset manželství překonat.

(4.11 g) www.idnes.cz, 26. 2. 2019

Sparta ukázala studii, jak by mohla vypadat část stadionu na Letné

https://www.idnes.cz/fotbal/prvni-liga/sparta-letna-stadion-rekonstrukce.A190226_130000_fotbal_min

U titulku (4.11 g) by elidovaným členem mohlo být adverbialní určení času. Z kontextu věty si můžeme za takový člen domyslet např. *po přestavbě, po rekonstrukci*. Pokud bychom se chtěli vyhnout užití kondenzované nominální struktury, mohli bychom ji nahradit vedlejší větou. Pro titulek je však vhodnější vyjádření kratší, tedy kondenzované.

4.12 Pleonasmus

Poměrně častou chybou bývá také pleonasmus. Jedná se o situaci, kdy je určitý výraz použit nadbytečně. Pleonasmus považujeme taktéž za figuru řečnickou, která může cílit na pobavení diváka. V tomto případě bychom pleonasmus nenazývali chybou. Jindy se však jedná o vyjádření gramaticky nesprávné.

(<https://www.czechency.org/slovník/PLEONASMUS>)

„Autor by měl být opatrný při kombinování slov porovnávajících množství, frekvenci, časový sled jevů a událostí, aby místo dosažení exaktnosti nedosáhl pravého opaku.“ (Sgall, Panevová, 2014, s.86)

(4.12 a) www.zivot.tiscali.cz, datum neuvedeno, nalezeno 18. 7. 2018

*Každý **jednou někdy** zemře, ne každý zemře jako těchto 11 lidí! Koho potkala ta skutečně nejhorší smrt všech dob?*

<https://zivot.tiscali.cz/kazdy-jednou-nekdy-zemre-ne-kazdy-zemre-jako-techto-11-lidi-koho-potkala-ta-skutecne-nejhors-smrt-vsech-dob-2/>

U příkladu (4.12 a) nacházíme nadbytečný výraz v časovém adverbialním určení. *Jednou i někde* nesou ve větě stejnou funkci a nejedná se tak o zmnožení syntaktické pozice. Přípustné je použití obou slov, avšak nikoliv dohromady. Vhodné by také bylo propojit věty syndeticky – pomocí spojky *ale*, která nám naznačí adverzativní poměr mezi větami.

(4.12 b) www.demokratikon.cz, 3. 6. 2018

*Muž hlásící se na internetu k bílé síle **ukopal k smrti** v Bratislavě Filipince*

<https://demokratikon.cz/2018/06/muz-hlasici-se-na-internetu-k-bile-sile-ukopal-k-smrti-v-bratislave-filipince/>

V příkladu (4.12 b) je redundantní výsledkové adverbialní určení *k smrti*, které bylo, předpokládám, uvedeno se záměrem šokovat čtenáře a aktivovat jeho emoce. Jelikož

samotný predikát vypovídá díky prefixu *u-*, že čin byl smrtelný, není nutné ho znovu zmiňovat.

4.13 Kontaminace

„V tradiční syntaxi nenoremní směšování / křížení forem doplnění dvou sloves, která mají stejný, podobný n. protichůdný význam.“

(<https://www.czechency.org/slovník/KONTAMINACE>)

Vazba, jež kontaminací vzniká, není považována za gramaticky správnou. Avšak dochází i k případům, kdy se zprvu nesprávná vazba začne v komunikaci ujímat, což vede ke stírání gramatické nesprávnosti. (PM, 1995, s. 434)

(4.13 a) www.extra.cz, 27. 2. 2019

Justiční omyl ve Zlíně? Michal si odseděl přes rok z DESETI za čin, který zřejmě nespáchal!

https://www.extra.cz/justicni-omyl-ve-zline-michal-si-odsedel-pres-rok-z-deseti-za-cin-ktery-zrejme-nespachal#utm_content=freshnews&utm_term=justi%C4%8Dn%C3%AD%20omyl%20ve%20zl%C3%ADn%C4%9B&utm_medium=hint&utm_source=search.seznam.cz

V příkladu (4.13 a) nacházíme situaci, v níž je kontaminována informace o časovém rozmezí. Autor chtěl vyjádřit, že muž „*si odseděl více než rok z deseti*“. Použití prepozice *přes* však toto vyjádření nabourává.

4.14 Anakolut

„Za syntaktickou chybu se považuje krajní porušení koherence výpovědi, která záleží ve změně syntaktického schématu při tvorbě výpovědi.“ (PM, 1995, s. 752)

Anakolutem tedy rozumíme náhlou nevědomou změnu syntaktické předpokládané struktury věty. Příčinou výskytu tohoto jevu v mluvených projevech je nepřipravenost a jednání pod vlivem emocí. (<https://www.czechency.org/slovník/ANAKOLUT>)

(4.14 a) www.denik.cz, 29. 9. 2018

Primátor Jan Wolf (ČSSD) však kontruje informaci, že by se domy měly být zapsány na seznam kulturních památek během několik týdnů.

https://karvinsky.denik.cz/zpravy_region/kraj-karvine-na-opravu-historicky-domu-neprispeje-20180929.html

U příkladu (4.14 a) dochází k situaci, v níž přechází jedna větná konstrukce do jiné. Konkurojí si zde dvě deagentní konstrukce: formulace se *se* a infinitivem (*by se měly zapsat*) a formulace s pasivním participiem (*by měly být zapsány*). Ač jsou gramaticky správné obě formulace, volila bych spíše konstrukci s verbálním participiem, neboť ji považuji za stylističtěji vhodnější pro titulky (je stylističtěji vyšší).

4.15 Zeugma

V případě zeugmatu mluvíme o tzv. sprážením dvou výrazů, přičemž se k nadřazenému výrazu pojí pouze jeden z nich i přesto, že syntakticky jsou tyto výrazy spjaty. Častým případem je vztažení objektu k parataktickému spojení dvou sloves. K takovéto struktuře dochází při procesu sjednocovací transformace. Jeden z objektů vztahujících se ke slovesům je vynechán a věta tak pozbývá na gramatické správnosti. Syntaktické závislosti spojených výrazů si odporují. „Závislý člen přijímá formu, kterou požaduje výraz stojící blíže.“ (<https://www.czechency.org/slovník/ZEUGMA>)

V situaci, kdy se shodují pády obou závislých členů (např. *při cestách do a ze školy*), se spojení dá považovat za gramaticky správné.

Za zeugma můžeme považovat i sprážení dvou slov sémanticky neslučitelných. (*Mám rád maminku a hrášek.*) (<https://www.czechency.org/slovník/ZEUGMA>)

(4.15 a) www.prosvet.cz, datum neuvedeno

Tato holčička si zaslouží obdiv. Tajně navštěvovala dětský domov. A to proto, aby zde mohla pečovat a hrát si o děti, které nemají rodiče.

<https://prosvet.cz/tato-holcicka-si-zaslouzi-obdiv-tajne-navstevovala-detsky-domov-a-to-aby-zde-mohla-pecovat-a-hrat-si-o-deti-ktere-nemaji-rodice/>

U části článku z příkladu (4.15 a) došlo ke spřežení vazeb sloves *pečovat o děti* a *hrát si s dětmi*. Zeugma zřejmě vzniklo pod vlivem snahy postavit substantivum rozvitě přívlastkovou větou *děti, které nemají rodiče* do koncové, tedy rematické pozice. Při zachování gramatických vazeb jednotlivých sloves by totiž na konci musela být konstrukce se slovesem *hrát si s*, tedy „... *pečovat o děti, které nemají rodiče, a hrát si s nimi*“, což by vyznění celého sdělení změnilo.

4.16 Repetice

Jak už bylo zmiňováno, spousta pisatelů nedbá gramatické normy češtiny. Jedním z dalších projevů uspěchanosti a následně vzniklé nestandardní formulace může být nadbytečné opakování.

(4.16 a) www.budejickadrbna.cz, 10. 1. 2019

S zdržením řidiči musejí počítat i u Protivína, u Veselý nebo u Borotína, kde sjel cestářský sypač do stoky.

<https://www.budejickadrbna.cz/zpravy/doprava/22426-na-jihu-cech-stale-snezi-komplikuje-se-doprava-nekolik-stovek-domacnosti-je-bez-elekriny.html>

(4.16 b) www.extra.cz, 2. 9. 2017

Kdyby vystřihli celé tohle divadlo, bylo by o samozřejmě mnohem lepší. To ale nejde. Jak si ale vedli úplně noví soutěžící?

<https://www.extra.cz/tvoje-tvar-ma-znamy-hlas-nasla-nejhorsiho-zpevaka-v-historii-jitka-boha-ostre-setrela-tatianu-vilhelmovou>

V příkladu (4.16 a) autor zbytečně opakuje prepozici *u*, kterou by při enumeraci nebylo nutné vícekrát opakovat. U (4.16 b) dochází k opakování spojky *ale*. U prvního z příkladů se nejedná o vyjádření chybné, nýbrž spíše o opakování za účelem jednoznačnosti. V druhém případě vzniká formulace zřejmě mechanickým opakováním.

4.17 Nesmyslná vyjádření

Snaha o co největší rychlost předání informace adresátovi občas způsobí vznik naprosto nesmyslného titulku, z něhož můžeme vyvodit autorovu evidentní nedbalost při

tvorbě textu. A tak závěrem uvádím příklady, které pro čtenáře mohou představovat spíše kuriozity

(4.17 a) www.novinky.cz, 5. 2. 2019

Do bot bez ponožek je vhodné pro zdravou nedeformovanou nohu.

<https://www.novinky.cz/zena/zdravi/495480-vboceny-palec-poskozujekloub-i-okoli.html>

(4.17 b) www.denik.cz, 7. 12. 2017

Pardubice - Nebezpečný nápad motat se silnicí žena. Vedl ji alkohol.

https://pardubicky.denik.cz/zpravy_region/zena-se-potacela-v-silnici-mela-pres-tri-promile-20171207.html

(4.17 c) www.lidovky.cz, 16. 9. 2018, již opraveno

Dva lidé byli hospitalizováni v restauraci ve městě Salisbury, kde byli otráveni Skripalovi

https://www.lidovky.cz/svet/dva-lide-byli-hospitalizovani-v-restauraci-ve-meste-salisbury-kde-byl-otraven-sergej-skripal-s-dcer.A180916_214719_In_zahranici_ele

(4.18 d) www.maminka.cz, 11. 3. 2019, již opraveno

Při umělém pohlaví si rodiče pohlaví embrya vybrat nemohou, říká genetička

<https://www.maminka.cz/clanek/pri-umelem-pohlavi-si-rodice-pohlavi-embrya-vybrat-nemohou-rika-geneticka>

5 Závěr

Cílem mé práce bylo shromáždit, analyzovat a popsat nestandardní jevy, se kterými se můžeme setkat v internetových médiích všeho druhu. Vycházela jsem tedy jak ze zpravodajských portálů, tak z médií bulvárních. Protože na Facebooku dnes kromě soukromých osob běžně publikují i média, z nichž jsem čerpala většinu příkladů, vzala jsem v úvahu, i když jen namátkově, také tuto platformu.

Tvorba titulku musí splnit několik požadavků: má upoutat pozornost, předat v kostce nejdůležitější složku informace z článku a to vše vyjádřit prostřednictvím (obvykle nanejvýš) dvou řádků. Z toho důvodu se jedná o nelehký úkol. Vezmeme-li v úvahu také požadavek na maximální aktuálnost, tedy spěch, mnohé titulky odporují tradičním standardům komunikace ve veřejném prostoru.

Ve své práci mluvím o nestandardních jevech, fakticky jde ovšem o nedostatky, které můžeme rozřadit do tří skupin: problémy řazené mezi syntaktické chyby (zeugma, anakolut, kontaminace, pleonasmus), problémy spojené se snahou o kondenzované vyjádření a problémy související s anaforou. Za nejzávažnější nedostatky považuji nedostatky vyplývající z kondenzovaných vyjádření (viz 4.1) a problematiku anafory (viz 4.5). Chyby vyplývající ze špatné interpunkce (viz 4.10) a nerespektování shody podmětu s přísudkem (viz 4.9) sice nedorozumění nezpůsobují, přesto by se měl každý autor pokusit jim vyvarovat.

Vzhledem k tomu, že ne pro všechna internetová média pracují profesionálové, mnohé nedostatky nebyly překvapující. Nutno ovšem dodat, že značná část jevů, které jsem ve své práci popisovala, pocházela nejen od laiků, ale i ze stránek iDnes.cz či Lidovky.cz, které jsou webovou verzí médií tzv. printových, a jsou tedy psány profesionálními žurnalisty.

Uvažujeme-li nad chybovostí profesionálních médií (Aktuálně.cz, Novinky.cz, Idnes.cz apod.), je třeba říci, že u nich nalézáme výrazně nižší výskyt pravopisných chyb, na které můžeme snadno narazit např. na Facebooku. U žurnalistů z povolání očekáváme znalost spisovné normy jazyka a zájem na gramatické správnosti jejich článků. Všechny články, zveřejněny na těchto platformách, by také měly projít jazykovou korekturou. Jak

jsme ale mohli vidět, ne vždy se autorovi zadaří vytvořit zcela správné a srozumitelné vyjádření.

V případě médií bulvárních (Extra.cz, Stars24.cz, Budejovickadrbna.cz) můžeme narazit na více chyb způsobených nedbalostí, zřetelným nezájmem o gramatickou a stylistickou správnost. Jelikož cílem těchto médií je kromě předání informace i působení na lidské emoce a snaha čtenáře šokovat, forma podání se tak zpravidla liší od médií zpravodajských, jimž jde především o předání věcné informace. Nutno také zmínit, že každý druh médií je cílen na jinou skupinu obyvatel, a tak každý autor volí takový styl, o němž předpokládá, že je jeho čtenáři vyžadován a vyhovuje jim. V bulvárních médiích tedy nemůžeme očekávat složitá vyjádření s odbornými výrazy, protože pro běžného čtenáře tohoto druhu média by podobné texty postrádaly atraktivnost.

Ve všech médiích můžeme ale sledovat určité trendy. Jedním z nich je snaha o co nejrychlejší vyjádření, jelikož při obrovském množství médií, s nímž souvisí i následná konkurence mezi nimi, je novost informace jedním z nejdůležitějších požadavků. Snaha vyjádřit se co možná nejrychleji však způsobuje častou neobratnost formulací a rovněž výskyt sdělení, která svádějí k nejednoznačné interpretaci. Časté je také přebírání zpráv (včetně titulků) z anglicky psaných zdrojů (Associated Press, BBC, Reuters), u nichž se často uplatňuje strojový překlad, který nebývá vždy upraven do náležité podoby. Navzdory zjevně existujícímu uvolnění norem pro internetové vyjadřování bychom však měli stále usilovat o kultivovanost projevu.

6 Seznam použitých informačních zdrojů

www.aktualne.cz

www.biz.newsbelow.cz

www.blesk.cz

www.budejickadrbna.cz

www.ct24.cz

www.ctidoma.cz

www.demokratikon.cz

www.denik.cz

www.echoprime.cz

www.evropa2.cz

www.extra.cz

www.facebook.com

www.frekvence1.cz

www.globe24.cz

www.idnes.cz

www.info.cz

www.lidovky.cz

www.maminka.cz

www.novinky.cz

www.ozonyx.cz

www.respekt.cz

www.rssmonitor.cz

www.seznamzpravy.cz

www.sip.denik.cz

www.stars24.cz

www.tiscali.cz

www.tisen.tv

www.tn.cz

www.tyden.cz

www.vasekladno.cz

www.virality.cz

www.w4t.cz

7 Bibliografie:

GREPL, Miroslav – KARLÍK, Petr. 1986. *Skladba spisovné češtiny*. Praha: SPN

GREPL, Miroslav – KARLÍK, Petr. 1998. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia. ISBN 80-7198-281-4.

DANEŠ, František – GREPL, Miroslav – HLAVSA, Zdeněk, a kol. 1987. *Mluvnice češtiny 3. Skladba*. Praha: Academia

HIRSCHOVÁ, Milada. 2013. *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2233-0.

HIRSCHOVÁ, Milada. 2012. *Syntaktické rozборы: studijní text*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-585-0.

HOFFMANOVÁ, Jana. 1997. *Stylistika a--: současná situace stylistiky*. Praha: Trizonia. ISBN 80-85573-67-9.

HOFMANNOVÁ, Jana – HOMOLÁČ, Jiří – CHVALOVSKÁ, Eliška – JÍLKOVÁ, Lucie – KADERKA, Petr – MAREŠ, Petr – MRÁZKOVÁ, Kamila. 2016. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2566-1.

KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – RUSÍNOVÁ, Zdenka – GREPL, Miroslav. 1995. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN. ISBN 978-80-1706-624-8.

ODALOŠ, Pavol. 2008. O jazyku bulváru. In: Alena Jaklová (ed.): *Člověk – jazyk – text: sborník z mezinárodní lingvistické konference konané u příležitosti životního jubilea prof. PhDr. Jana Kořenského, DrSc.: České Budějovice 18. – 22. září 2007*, 225-228. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav bohemistiky. ISBN 978-80-7394-075-1.

OSVALDOVÁ, Barbora. 2011. *Zpravodajství v médiích*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1899-9.

PANEVOVÁ, Jarmila, a kol. 2014. *Mluvnice Současné češtiny. 2., Syntax češtiny na základě anotovaného korpusu*. Praha: Karolinum. ISBN: 978-80-246-1497-6.

SGALL, Petr. 2000. Sémantika a pragmatika v jazycích různých typů. In: Zdeňka Hladká – Petr Karlík (eds.): *Čeština - univerzália a specifika 2*, 107-113. Brno: Masarykova univerzita.

SGALL, Petr – PANEVOVÁ, Jarmila. 2014. *Jak psát a jak nepsat česky: naše čeština a naše nešvary*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2505-8.

SCHNEIDEROVÁ, Soňa. 2015. *Analýza diskurzu a mediální text*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2884-4.

Internetové zdroje:

Ivana Kolářová (2017): ODKAZOVÁNÍ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/ODKAZOVÁNÍ>

Milan Jelínek (2017): KONDENZACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/KONDENZACE>

Ludmila Uhlířová (2017): NEPRAVÁ SKLADEBNÍ DVOJICE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/NEPRAVÁ SKLADEBNÍ DVOJICE>

Ludmila Uhlířová (1), Ivona Kučerová (2) (2017): SLOVOSLED. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/SLOVOSLED>

Ludmila Uhlířová (2017): VĚTOSLED. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/VĚTOSLED>

Petr Karlík (1), Ilona Janyšková (2) (2017): KONTAMINACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/KONTAMINACE>

Petr Karlík (2017): ANAKOLUT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/ANAKOLUT>

Petr Karlík (2017): PLEONASMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/PLEONASMUS>

Petr Karlík (2017): ZEUGMA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/ZEUGMA>